

บทที่ 3

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องพระกายโสทเชิงวรรณกรรม

อักขรวิธี และการใช้คำ

ลักษณะการใช้อักขรวิธีในเรื่องพระกายโสท มีหลักเกณฑ์ไม่แน่นอน คำที่ใช้เขียนจะเขียนสำเนียงภาษาถิ่นได้ โดยมุ่งการอ่านออกเสียงเป็นสำคัญ การสะกดการันต์จึงแตกต่างกันไปจากปัจจุบัน อักขรวิธีที่ปรากฏในเรื่องมีดังต่อไปนี้

1. การใช้พยัญชนะ

พยัญชนะต้น มีลักษณะการใช้ คือ

1.1 พยัญชนะ ข บางครั้งใช้ ฃ แทน เช่น

ฃ้าขอ	-	ข้าขอ
ฃ้ำ	-	ข้า
ฃ้ำ	-	ข้าว

1.2 พยัญชนะออกเสียงซ้ำกัน มีการใช้ไม่แน่นอน เช่น

ข-ค-ฃ

อกขว่า	-	อกคว่า
ค้อ	-	ก่อ

ค-ฃ

พิคาค	-	พิฃาค
สังคัง	-	สังฃัง

ฃ-ย

ยิง	-	หยิง
ญาไหย	-	อย่าไห

	อึ้งอึก	-	ยั้งอึก
	ปั้นยา	-	ปั้นญา
ท-ธ			
	ทรรรมา	-	ธรรรมา
	ทิดา	-	ธิดา
	ท้งไชย	-	ธงชัย
น-ณ			
	ณ่อ่คอน	-	นกร
	ณ่อ่ เรนสุน	-	น เรนทรสูร
	ชินณัษรี	-	ชินสีห์
	ณ่รก	-	นรก
	บ่ณเห็น	-	บนเห็น
พ-ภ			
	ภารรา	-	พารรา
	สมภศ	-	สมเพช
	พายหลัง	-	ภายหลัง
	ภลโยธา	-	พลโยธา
	ภาศกัณ	-	พาคกัณ
ศ-ษ-ส			
	โสกเส้า	-	โสกเสร้า
	บทสลิ	-	บทศรี
	ร่ษหมี	-	ร่ศหมี
	อ้ษจรร	-	อ้ศจรรย์
	พระสุก	-	พระศุกร์
	นม้ศการ	-	นม้ศการ

สิน - คีล

1.3 อักษรควบ มีลักษณะการใช้ คือ

ใช้ ฟ แทนอักษรควบ ทว และอักษรควบ ขว แทน ฝ เช่น

แฟน - แก้ว

ฝ่า - ขวา

ใช้อักษรควบ ทร แทน ช

ทรั่ง - ชั่ง (เซซัง)

ทรั่ง - ชิ่ง

ท้วย - ช้าย

ทวบ - ชม

ใช้อักษร ช แทน ทร

ชามวย - ทรามวย

ชามเขย - ทรามเขย

ช้วง - ทรวง

พยัญชนะควบ สร ใช้ ส แทน เช่น

สร้าง - ส้าง

เสร็จ - เส็จ

สระสรง - สระสง

ฤ ใช้แทนพยัญชนะควบ เช่น

ครือ คือ - กฤา

หรือ - หฤา

1.4 อักษรนำ มีลักษณะการใช้ คือ

อักษรนำ อย ใช้ ย

อย่า - ยา

อยู่ - ยู

ตัว ห ใช้เป็นอักษรนำ ทั้งในคำพยางค์เดียว และใช้ในพยางค์หลังของคำ
หลายพยางค์ เช่น

เย็น	-	เหอน
มัน	-	หมัน
เลย	-	เหล้ย
บุรี	-	บุหรี
สามี่	-	สาหมี
บริวาร	-	บริหวาน

1.5 ตัวสะกด ตัวสะกดส่วนใหญ่เขียนตรงตามมาตรา แสดงถึงการบันทึกตรงตาม
เสียงพูด แต่ก็มีแม่สะกดบางแม่ที่ใช้พยัญชนะตัวสะกดได้หลายตัว เช่น

แม่ กก ใช้ ก เช่น

โลก	-	โโลก
สุข	-	สุข

แม่ กบ ใช้ พ เช่น

ลูป	-	ลูบ
เทียบพัน	-	เทียบพัน

แม่ กค ใช้ จ ต ท ช ด ศ ษ เช่น

ติจ	-	ติค
โกรท	-	โกรค
นางนาช	-	นางนาช
นิจหรา	-	นิหรา
ลมพตร	-	ลมพค
นักปรรูจ	-	นักปราษณ
พรหมทษ	-	พรหมทค
โสฬศ	-	โสฬส

แม่ กน ใช้ ณ ร ล แทน

ทาร	-	ทาน
สมภาค	-	สมภาร
อรรณราย	-	อันตราย

2. การใช้สระ

การใช้สระมีลักษณะการใช้ คือ

2.1 สระ อะ เขียนได้ 3 ลักษณะ คือ

2.1.1 ประวิสรรชนีย์ เมื่อออกเสียงเต็มมาตรา

กระสัตรี	-	กษัตรี
ภระไทย	-	พระทัย
ชะหิฎา	-	ชนิษฐา
คะคี	-	คคี

2.1.2 ไม่ประวิสรรชนีย์ เมื่อออกเสียงไม่เต็มมาตรา คือออกเสียงเบา

อย่างอักษรนำ แล้วใช้เครื่องหมาย ๖ กำกับ คือ

เสด็จ	-	เสด็จ
ส่นหน้า	-	ส่นหน้า
มร่นา	-	มรณา

2.1.3 คำประสมด้วยสระ อะ เมื่อมีตัวสะกดใช้ 2 กรณี คือ

1. ใช้ไม้หันอากาศกำกับโดยตรง

สังหวาน	-	สังวาลัย
อัคตรา	-	อัครา
จอมชวน	-	จอมขวัญ

2. ใช้พยัญชนะซ้อนแทนไม้หันอากาศ

รับพงง	-	รับพ้ง
สงงสอน	-	สั่งสอน
ฝรรม	-	ฝั่น

2.2 สระ อา ถ้ามี ๖ เป็นตัวสะกด ใช้เป็น สระ เอา เช่น

เท่า - ท้าว

เขaban - ชาวบ้าน

เท่า - ข้าว

2.3 รูป สระ อี อี้ อี้ อี้ ส่วนใหญ่วางเครื่องหมาย พันหนุ, ผนทอง และนิคหิต

ตรงกลางพินอินคัง ๑ ๑ ๑ เช่น

เคิน - เคน

มีหฺย - มีอยู่

ซึน - ซึน

ราตรี - ราตรี

ถึงเมือง - ถึงเมือง

2.4 สระ โอะ มีใช้ 2 ลักษณะ คือ

2.4.1 สระโอะ ที่มีตัวสะกด บางคำใช้สระอุ เช่น

มุงกุฏ - มุงกุต

ยุคลธร - ยุคุนทอน

2.4.2 สระโอะ ที่มีตัวสะกด เขียนเป็น สระโอะลครูป จะมีเครื่องหมาย

นิคหิต (◦) กำกับบนพยัญชนะ เช่น

จ้ง - จง

อ้ง - อก

ก้งวัน - ก้งวล

ภังนาง - พบนาง

2.5 สระ ออ มีลักษณะการใช้ คือ

2.5.1 ใช้เครื่องหมายพันหนุ (〃) กำกับบนพยัญชนะ และมี อ เคียง เช่น

พ้อ - พ้อ

บ้อมี - บมี

ผู้อ่อน	-	นกร
---------	---	-----

น้อยอ่อน	-	นกร
----------	---	-----

2.5.2 สระ ออ เมื่อมีตัวสะกด จะเขียนตามเสียงพูดของชาวบ้านโดยตรง

เอาะ	-	ออก
------	---	-----

เคาะ	-	คอก
------	---	-----

เบาะ	-	บอก
------	---	-----

เนาะ	-	นอก
------	---	-----

2.6 สระ เอื้อ จะใช้รูป เื้อ เช่น

เดือน	-	เดือน
-------	---	-------

เรื้อน	-	เรื้อน
--------	---	--------

เหมื้อน	-	เหมื้อน
---------	---	---------

2.7 สระ เออ เมื่อมีตัวสะกดใช้รูป เือ เช่น

เขิ่น	-	เขิญ
-------	---	------

เท็ค	-	เทิก
------	---	------

บังเก๊ะ	-	บังเกิก
---------	---	---------

2.8 สระ อัว เมื่อไม่มีตัวสะกดใช้รูป ัว เช่น

หัว	-	หัว
-----	---	-----

ตัว	-	ตัว
-----	---	-----

กลัว	-	กลัว
------	---	------

สระบัว	-	สระบัว
--------	---	--------

2.9 สระ ไอ-ไอ มีลักษณะการใช้ คือ

2.9.1 สระ ไอ มี ย ตาม ใช้กับคำที่มีเสียงวรรณยุกต์ สามัญ จัตวา เช่น

ไย	-	ใจ
----	---	----

ไย	-	ใน
----	---	----

ไย	-	ไหล
----	---	-----

ผอมไย	-	ผอมผ่าย
-------	---	---------

2.9.2 สระ ไอ มี ย ตาม ใช้กับคำที่มีเสียง เอก โท ตรี

ไทย	-	ไต้
ไวย	-	ไว้
ไมย	-	ไม้
ไคย	-	ไค้

2.10 คำที่มีเสียงสระ อำ นำมาข้างหน้าจะมี ม ตาม

สำมราน	-	สำราญ
น้ามกอน	-	นวมกร
ก้ามลัด	-	กำสรด

3. การใช้วรรณยุกต์

รูปวรรณยุกต์ มี 2 รูป คือ เอก (ˊ) กับ โท (ˋ) ซึ่งมีลักษณะการใช้ คือ

3.1 การใช้วรรณยุกต์ เอก มีหลักการใช้คือ จะใช้วรรณยุกต์ เอก กับคำที่มี

รูปวรรณยุกต์ โท ในปัจจุบัน เช่น

กว้าง	-	กว้าง
ข้าง	-	ข้าง
ถ้า	-	ถ้า
น้ำ	-	น้ำ
กิ่งก่าร	-	กิ่งก้าน

3.2 การใช้วรรณยุกต์ โท

3.2.1 คำที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์ จะใช้วรรณยุกต์ โท (ˋ) กำกับในคำที่ออก

เสียงสามัญ และจัตวา เช่น

เลี่ย	-	เลย
เหว้ย	-	เหว้ย
บัวหลวง	-	บัวหลวง
ในยทรวง	-	ในทรวง

3.2.2 คำที่มีรูปวรรณยุกต์ เอก	จะใช้วรรณยุกต์ โท
นั่ง	นั่ง
แรง	แรง
พ	พ
मैंแท้	मैंแท้

4. การใช้เครื่องหมาย

เครื่องหมายที่ใช้มีอยู่หลายชนิด เช่น

4.1 เครื่องหมาย ผันทอง (ı) ใช้เขียนบนพยัญชนะ ออกเสียงเป็น สระ อะ เช่น

เส่วย	เสวย
รจหน้า	รจนา
มเหษรี	มเหสี

4.2 เครื่องหมายหันหนู (๓) ใช้เขียนบนพยัญชนะ ออกเสียงเป็น สระออก

บ่อ	บ่อ
ข่อ	ขอ
ภ่อ	พอ
มรंना	มรณา
หน่อกระสตร	หน่อกษัตริย์

4.3 เครื่องหมายฟองมัน (๐) ใช้เขียนไว้คั่นบาทของคำประพันธ์แต่ละบท เช่น

๑ นางมารจรเขาบุหรี หันเห็นอุปตรตะพี
 ยักสิกร้องตามไป ๑ เหวย๒ ทารเจ้าเวียงไชย ส่วยเนื้อเราไสย
 ขาดแต่เมื่อวันวาหนา ๑ ทารนี้พ้อลงยักษา ไไทยเราเข้ามา
 ถึงพรหมงกุญบุรี | <ul style="list-style-type: none"> ๑ นางมารจรเข้าบุรี ยืนเหนือปดพี
 ยักสิกร้องตามไป ๑ เหวยเหวยท่านเจ้าเวียงชัย ส่วยเนื้อเราไซรี
 ขาดแต่เมื่อวันวาหนา ๑ ท่านนี้ล่อลงยักษา ให้เราเข้ามา
 ถึงพรหมงกุญบุรี |
|--|--|

4.4 เครื่องหมาย๒ ใช้ แทนไม้ยมก (๑) หมายถึงซ้ำคำ

- ต่าง๒ทุกหัน - ต่างต่างทุกหัน
- รำไทยเบ๊ย๒ - รำให้เบ๊ยเบ๊ย
- โอดพระจอมไตรบ - โอด โอดพระจอมไตรบ
- จักหา๒ยาก๒แล้วน้องเอ๊ย - จักหาหาหายากยากแล้วน้องเอ๊ย

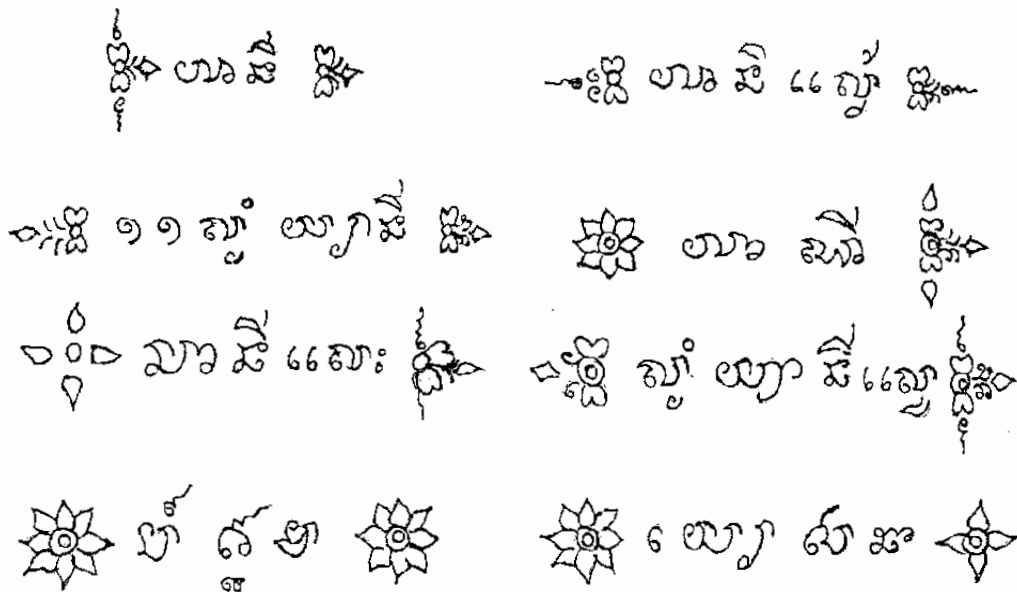
4.5 เครื่องหมาย โคมุตร หรือ สูตรนารายณ์ (๑๓๓๓) ใช้เขียนตอนจบของหนังสือทุก กือ

๑๓๓๓-เขียนจบวัตรการเดือน 7 แรม 1

๑๓๓๓ เขียนจบวันการเดือน 7 แรม 1

4.6 เครื่องหมายที่เป็นข้อความบอกชื่อคำประพันธ์แต่ละชนิด จะเขียนเป็นภาษาขอมหลายแบบ เช่น

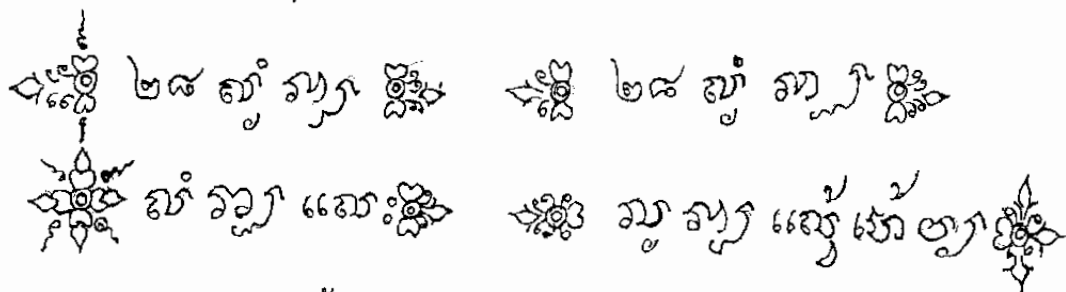
4.6.1. ภาพยี่นนี่ 11

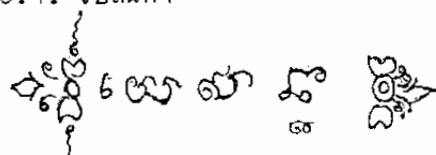
4.6.2. ภาพยี่นบั้ง 16

4.6.3. สรุทนางท 28

4.6.4. เยสันตา

5. ลักษณะการเขียนแบบพิเศษ

วรรณกรรมเรื่องพระกายโศท มีลักษณะการเขียนแบบพิเศษหลายประการ คือ

5.1 พยัญชนะบางตัวที่ประสมกับสระอา จะเขียนติดต่อกัน เช่น

ชาย	-	ชาย
อาษา	-	อาษา
พิศาร	-	พิศาล
กล่าหาร	-	กล่าหาญ
ฝูงนาง	-	ฝูงนาง
เจ้าพิ	-	เจ้าฟ้า

5.2 พยัญชนะ ถ ฎ ประสมกับสระ อา ทางตัว ถ และ ฎ จะอยู่ที่สระ อา

หัตถ์	-	หัตถา
ขหนัตถ์	-	ขหนัตถา
พิณ	-	พิณา

5.3 พยัญชนะ ถ จะเขียนเป็น ฎ เช่น

หัตถ์	-	หัตถ์
พลรฎ	-	พลรถ
ปราฎหนา	-	ปรารถนา

5.4 คำว่า พระ บางครั้งเขียนว่า พะ เช่น

พะชัลดี่	-	พระชนนี
พะสาหมี่	-	พระสามี
พะภैया	-	พระพี่ยา

5.5 คำว่า ห้า เขียนเป็น ฮ้า เช่น

พระเอี้ยห้าวันแล้ว	-	พระเออยห้าวันแล้ว
--------------------	---	-------------------

ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง

ธรรมเนียมในการแต่ง หมายถึง ลักษณะบางประการที่เป็นแบบแผนในการแต่งคำประพันธ์ โดยเฉพาะวรรณกรรมไทยรุ่นเก่า ๆ จะมีการแต่งตามแบบแผนที่กระทำกันมาแต่โบราณ

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ก็มีธรรมเนียมนิยมในการแต่งเหมือนกับวรรณกรรมของไทย โดยทั่วไป วรรณกรรมเรื่องพระกายโสทมีธรรมเนียมนิยมในการแต่ง ดังนี้คือ

1. มีโครงสร้างที่เป็นแบบแผน หมายถึง มีโครงสร้างเกี่ยวกับการขึ้นต้นเรื่อง การลงท้ายเรื่อง เป็นต้น

1.1 การขึ้นต้นเรื่อง มีการขึ้นต้นด้วยบทประดามพจน์ หรือบทไหว้ครู ถือเป็นธรรมเนียมนิยมที่ต้องทำก่อนเริ่มแต่งหนังสือ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวกวีเอง วรรณกรรมเกือบทุกเรื่องจะมีบทไหว้ครู ข้อความในบทไหว้ครูเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ คือเริ่มไหว้พระรัตนตรัย ไหว้คุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ และกล่าววมัสการเทพเจ้าที่ตนนับถือ เช่น พระอิศวร และพระนารายณ์

เรื่องพระกายโสทเป็นร้อยกรองขนาดยาว และการกล่าวขึ้นต้นเรื่องได้กล่าวถึงบทไหว้ครู ดังนี้

๑ หน้าจอมัศการพระพุทธ จิตรขับ่อริสุค
อุคมสำราณ

๑ ข้าขอมัสการพระพุทธ จิตขับริสุทธิ์
อุคมสำราณ

○ ข้าไหวยพระทำพิสาน	ตั้งแต่พระธรรมดา	○ ข้าไหวพระธรรมพิศาล	ตั้งแต่พระธรรมดา
จักหยั่งหมิรู้ถึงเหลือ		จักยังมีรู้ถึงเลย	
○ ไหวยคุณสังคังท่ารเอย	ข้าน้อยย่อมเคย	○ ไหว้คุณสังขังท่านเอย	ข้าน้อยย่อมเคย
สร้างสินทาธาบารมี		สร้างศีลทานบารมี	

ต่อจากคำไหว้ครู จะเป็นการกล่าวคำอธิษฐานของผู้สร้างหรือผู้เขียน เป็นที่น่าสังเกตว่า ที่สุดแห่งคำอธิษฐานพบมากในหนังสือจะเป็นการขอพบหรือขอให้เกิดขึ้นศาสนา พระศรีอาริย์ ในเรื่องพระกายโสท กวีอธิษฐานขอพรให้ไต้ชัยชนะแก่อกุศล ให้มีความเก่งกล้าเป็นนักปราชญ์ ได้ทะนุบำรุงพระธาตุหรือพระศาสนา และในตอนท้ายขอให้เกิดขึ้นสมัยพระศรีอาริย์ ตั้งข้อความ

○ แม่เก็ช่าคโคยโคยมี	ขอให้ข้านี้	○ แม่เกิดชาติโคยโคยมี	ขอให้ข้านี้
ชนะแก่อกุศล		ชนะแก่อกุศล	
○ ข้าไหวยขอตั้งจิตบุญ	นมัสการพระคุณ	○ ข้าไหว้ขอตั้งจิตบุญ	นมัสการพระคุณ
พระศัตถาคบ่อกลาศ		พระศัตถาคบ่อกลาศ	
○ เบื้องหน้าขอไหยเป็นปราช	บามรงพระธาตุ	○ เบื้องหน้าขอให้เป็นปราชญ์	บามรงพระธาตุ
ประคัมพายแก้วทองพราย		ประคัมพายแก้วทองพราย	
○ ข้าไหวยข้าตั้งปราถนะนา	...	○ ข้าไหว้ข้าตั้งปราถนะนา	...
ให้หันพระเจ้าเม็คไตรย		ให้หันพระเจ้าเมตไตรย	

1.2 การตั้งเมือง หลังจากกล่าวไหว้ครูแล้ว กวีเริ่มดำเนินเรื่องด้วยการบอกชื่อเมือง และผู้ครองเมือง ตลอดถึงสภาพโดยทั่วไป ลักษณะนี้เรียกว่า "การตั้งเมือง" ตั้งคำประพันธ์ว่า

○ ราชาเอโก	ทรงนามโน	○ ราชาเอโก	ทรงนามมโน
ยังมีพระญา	ชื่อท้าวพรหมทัม	○ ยังมีพระยา	ชื่อท้าวพรหมทัต

อันล้าโลกา	สี่ทวีปต่อมา	อันล้าโลกา	สี่ทวีปต่อมา
เทียบพันพันปี		เทียบพันพันปี	
○ ท้าวครองมุงกุต	สูงสุดที่นั่น	○ ท้าวครองมุงกุต	สูงสุดที่นั่น
เมืองโคยจก เปรี๊ยะ	ด้วยเมืองภลบี	เมืองโคยจก เปรี๊ยะ	ด้วยเมืองพันปี
ในพื้นปดพี	บ่อปานเหลี่ยหนา	ในพื้นปดพี	บ่อปานเหลี่ยหนา
...		...	
○ ร้อยเอ็ดฝ่ายไคย	ผูกสวยคอกไมย	○ ร้อยเอ็ดฝ่ายไคย	ผูกสวยคอกไม้
งินทองอัครา	ประเทศต่างพัน	เงินทองอัครา	ประเทศต่างพันรัฐ
เทกันเข้ามา	สิบสองภาษา	เทกันเข้ามา	สิบสองภาษา
นา๒เนื่องนอง		นানাเนื่องนอง	
○ บ้างชายจรัหุ	กำไมลยบินดู	○ บ้างชายจอนหุ	กำไลบินดู
กรกั้งงินทอง	ต่าง๒สรพัน	กระพั้งเงินทอง	ต่างต่างสารพัน
อะเทนคกายกอง	ทั้งหลาย๒ยของ	อเนกกายกอง	ทั้งหลายชายของ
ระทั้งอั้งแอ		<u>ระทั้งอั้งแอ</u>	

1.3 การลงท้ายเรื่อง ความปกติเมื่อจบเรื่อง ตอนท้ายเรื่องมักจะบอกชื่อผู้เขียน ผู้สร้างหรือผู้คัดลอก บอกวัน เดือน ปี ที่เขียนจบหรือสร้างเสร็จ ในเรื่องพระกายโสทกวิไมได้ บอกชื่อผู้แต่งไว้ แต่บอกวันเดือนที่เขียนไว้ท้ายเรื่องว่า

๗/ ๓๓๓- เขียนจบวารัการเดือน 7 แรม 1

2. มีการบรรยายหรือพรรณนาอย่างเข้าแบบ หมายถึง การบรรยายหรือพรรณนา ที่เป็นแบบแผนหรือมีลักษณะคล้าย ๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นบทสนทนาหรือไม่ ซึ่งเป็นบทสนทนาชาติ หรือบทอื่น ๆ เช่น ชมโคม และบทชมการแต่งกาย กวีจะชมเป็นหมวดหมู่ เป็นระเบียบ โดย ยึดเอาความไพเราะของถ้อยคำมากกว่าความสมจริง

ในเรื่องพระกายโศท มีการบรรยายหรือพรรณนาเข้าแบบเช่นเดียวกัน คือ

ชมพูา

○ ปางนั้นจักรพระพรพุทธาร	ชมพูไพรพิหาร	○ ปางนั้นจักรพระศรีศูบาล	ชมพูไพรพิศาล
ทำรทำวพิศดูฤกษา		ทำนทำวพิศดูฤกษา	
○ พระกายรำเพยพตรา	ถูกต้องฤกษา	○ พระพายรำเพยพตรา	ถูกต้องฤกษา
ก่ออ้อมนมค้อมลง		ก็อ้อมนมค้อมลง	
○ กิ่งกำรช้อยชดเป็นกง	ไบยแก้หล่นลง	○ กิ่งกำนช้อยชดเป็นกง	ไบแก้หล่นลง
ฤกษาสบัตยอค้อน		ฤกษาสบัตยอค้อน	
○ เตาะไบยคัลยกลายรสรัน	แมงทับย้อมเพลิน	○ ดอกไม้กลีกลายรสรัน	แมงทับย้อมเพลิน
ด้วยรสรเข้ามาลา		ด้วยรสรเข้ามาลา	
○ เถววันเกี่ยวพันฤกษา	กึ่งกันโสภา	○ เถววัลย์เกี่ยวพันฤกษา	กึ่งกำนโสภา
เท้าพิศเพียงพิงสิ่งย่น		เท้าพิศเพียงพิงสิ่งย่น	
○ ปักลิ้มะมีนบน	เกาะพฤกษาผล	○ ปักลิ้มะมีนบน	เกาะพฤกษาผล
จักนั้บรู้กัพัน		จักนั้บรู้กัพัน	
○ มฤคาศีปาหิมวัน	เยี่ยมมองของพัน	○ มฤคาศีปาหิมวัน	เยี่ยมมองย่องพัน
ถึงแดนนางมาร เรื่องฤท		ถึงแดนนางมาร เรื่องฤท	

ชมพูเขา

○ ส้มเค็จพระแก้ว	จากเมืองมาแล้ว	○ ส้มเค็จพระแก้ว	จากเมืองมาแล้ว
สามโทยชดโดยปอง	พิชคูพันทคช	สามประโยชน์โดยปอง	พิศดูบรรพต
ปรากฏศกฤททอง	จับแสงสรี่ส่อง	ปรากฏศกฤททอง	จับแสงสรี่ส่อง
พรายพรจหนา		พรายพรจหนา	

○ เขานุงนอกเอ๋ย	ชาวผองภูไทโรเหลือ	○ เขาเงินนอกเอ๋ย	ชาวผองกระไรเลย
พัลทกลนา	บ้านพัชท์บิหม	พันที่คณา	บรรพตัทบิหม
พรายพริ่มร้งหนา	เขามร้งคตา	พรายพริ่มร้งนา	เขามรคตตา
สร้งแสงเขี้ยวชจี้		สร้งแสงเขี้ยวชจี้	

ชมสระ

○ ชมบ้นพัชแล้ว	ลั่มเคัจพระแก้ว	○ ชมบรรพตแล้ว	ลั่มเคัจพระแก้ว
ชมโบกการ่หนี	แต่ลวันบุษบา	ชมโบกชรณี	แต่ลวันบุษบา
ประทุมมาลี	ลางบ่างบานคลี่	ประทุมมาลี	ลางบ่างบานคลี่
ช่วยช้คร้งช้จอร		ช่วยช้ครสชจร	
○ วาตารำเม้ย	ค้องเคาะไมเค้ย	○ วาตารำเพย	ค้องคอกไม้เอย
สร้งระเอมออน	แมลงฝ้งแมลงทับ	สร้งระเอมอร	แมลงฝ้งแมลงทับ
บิณัจพะษร	กลีพกล่าอำพน	บิณัจบแกสร	กลีนกล่าอำพร
ร่วงโรยโปรยปราย		ร่วงโรยโปรยปราย	

ชมสัตว์น้ำ

○ เข้าชมมัจฉา	ฝูงบัวหวนมา	○ หัวชมมัจฉา	ฝูงบัวหวนมา
นา๒เหลือหลาย	เพี้ยนทองเป็นกู่	นานาเหลือหลาย	เพี้ยนทองเป็นกู่
ไหวยหุยมามากมาย	ปลาเค่าปลากราย	ว่ายอยู่มากมาย	ปลาเค่าปลากราย
นวนจันท์มากมี		นวนจันท์มากมี	
○ ชมฝูงเต่าปลา	เต่าวางเต่ากา	○ ชมฝูงเต่าปลา	เต่าวางเต่ากา
เต่ากับลาลี่	เต่าหินกินผัก	เต่ากับลาลี่	เต่าหินกินผัก
ชวนชักเพียงนี้	เตาลอยดอยรี	ชวนชักเพียงนี้	เตาลอยดอยรี
และไหวยชายฝ้ง		แถกว่ายชายฝ้ง	

○ ปูม้าปูลม	หอยโข่งหอยข่ม
งมกินสุ่ท่า	หอยจุกแฉงพิ
คลานรีเข้ามา	หอยแครงแมงดา
หอยมุกหอยหรม	
○ ปลาหลดปลาไหล	หอยไนยเปืออะคัม
ปลากริมริมฝัง	กึ่งกึ่งฝังข่ม
หน่อพระบ่อหรม	ขินข่มสำราน

○ ปูม้าปูลม	หอยโข่งหอยข่ม
งมกินสุธา	หอยจุกแฉงพิ
คลานรีเข้ามา	หอยแครงแมงดา
หอยมุกหอยหรม	
○ ปลาหลดปลาไหล	อยู่ในเปือกตม
ปลากริมริมฝัง	กึ่งกึ่งฝังข่ม
หน่อพระบรม	ขินข่มสำราน

ชมสัตว์ป่า

○ นางชมฝูงสัตว์	เห็นสอดตลอดคคัก
ไนยกลางพริ่งพริย	เสื่อเหลืองเสื่อโคร่ง
คชสารคชสี	เป็นเพื่อนเทวี
ไนกลางหิมวัน	
○ งัวถึกงัวโรช	สีคุดาฝูงโงษัน
เรียวแรงแฉงขรรม	อาจอุกรุกราน
ชลธารเป็นควน	น้ำแห้งเคือคหรีน
จักกระจันสีคุดา	
○ ไก่เดือนหังกุ	ขันอึ่งคะนึ่งหยุ
เคล้าคสิงพิริยา	ไต้ยินเสียงเจ้า
น้องท้าวยาตรา	ตกใจบุญมา
เข้าป่าเขาชะหรีอน	
○ ลิงคะโมยลิงเถา	ลงอุ่มลูเจ้า
ลินลาพาจอน	ลางบ่างพรัคคู้
ตัวเดียวเที่ยวนอน	นางนาคบังออน
คิดถึงราชา	

○ นางชมฝูงสัตว์	เห็นสอดตลอดคคัก
ไนกลางพงพิ	เสื่อเหลืองเสื่อโคร่ง
คชสารคชสี	เป็นเพื่อนเทวี
ไนกลางหิมวัน	
○ วัวถึกวัวโลด	สกุณาฝูงโยชน
เรียวแรงแฉงขัน	อาจอุกรุกราน
ชลธารเป็นควน	น้ำแห้งเคือคห่าน
จักจันสกุณา	
○ ไก่เดือนหังกุ	ขันอึ่งคะนึ่งอยู่
เคล้าคสิงพิริยา	ไต้ยินเสียงเจ้า
น้องท้าวยาตรา	ตกใจบินมา
เข้าป่าเขาชะซอน	
○ ลิงขโมยลิงเฒ่า	ลงอุ่มลูกเจ้า
ลินลาพาจร	ลางบ่างพลัคคู้
ตัวเดียวเที่ยวนอน	นางนาฏบังอร
คิดถึงราชา	

ชมผลไม้

○ ผู้ลพริกไฉนคัง ลางบ้างหล่นลง
 แต่มกลาคาค่า ยืนเล่นเก็บไค
 ห่อชายภูษา นางนาคกัลยา
 เสวี่ยต่างอาทาน
 ○ ม่วงกรวยกล้วยไซย รุกำรวมไยย
 ที่ไฉนหิมพาน ม่วงกล้วยห่อชาย
 สุกง่อมหอมหวาน เก็บมาบ่นาน
 แล่วนางบัทจอร

○ ผลพฤษ์ในคัง ลางบ้างหล่นลง
 แต่มกลาคาชา ยืนเล่นเก็บไค
 ห่อชายภูษา นางนาคกัลยา
 เสวี่ยต่างอาทาน
 ○ ม่วงกรวยกล้วยไซ่ ระกำลำไย
 ที่ไฉนหิมพานต์ ม่วงกล้วยห่อชาย
 สุกง่อมหอมหวาน เก็บมาบ่นาน
 แล่วนางบัทจอร

ชมดอกไม้

○ ครันถึงบุรี จะให้หย่าใจ
 เก็บพลางจอนพลาง ที่กลางพริงไฟรย
 ช่มพัส เตาะไมย รอยหอมมา
 ○ ม่วงพรวนกล้วยไซย มะลิลาพันไบย
 จำปีจำปา ววงลูะกันแกม
 เตาะแย้มชะบา กาหลังปรังฟ้า
 คานงาเรียงรัน

○ ครันถึงบุรี จะให้หย่าใจ
 เก็บพลางจอนพลาง ที่กลางพริงไฟร
 ช่มพัส ธุ์ดอกไม้ รวยรวยหอมมา
 ○ ม่วงพรวนกล้วยไซ่ มะลิลาพันไบ
 จำปีจำปา พวงลูกกนแกม
 ดอกแย้มชะบา กาหลังปรังฟ้า
 (กระ) คังงาเรียงรัน

ชมทัพ

○ ทังไซยนำหน้า โบกบายวาคา
 ลอยลิวเป็นควัน ยังเหลี่ยพล้อ็ค

○ ธงชัยนำหน้า โบกบายวาคา
 ลอยลิวเป็นควัน ยังเหลี่ยพล้อ็ค

ยี่ คียอยตามกัน	ถัดมาแต่นั้น
พลอัศม์มากมี	
○ ยั้งเหลี่ยพลคค	คำขาวปรากค
แต่ล้วนตัวดี	ช่างแหงม้าแหง
นำหน้าภูมิ	มงคลหัตถ์
เงือกวงจ้วงไป	
○ ยั้งเหลี่ยพลรณ	พิศุปรากษ
งอนรดท่งไชย	นักสนมเข้าชะแม
อัดแอกันไป	เอาะเนาะเวียงไชย
เข้าในยหิมวา	

ยี่คียอยตามกัน	ถัดมาแต่นั้น
พลอัศม์มากมี	
○ ยั้งเหลี่ยพลคช	คำขาวปรากฎ
แต่ล้วนตัวดี	ช่างแซงม้าแซง
นำหน้าภูมิ	มงคลหัตถ์
เงือกวงจ้วงไป	
○ ยั้งเหลี่ยพลรณ	พิศุปรากฎ
งอนรดท่งไชย	นักสนมชาวชะแม
อัดแอกันไป	ออกนอกเวียงชัย
เข้าในยหิมวา	

ชมโฉม

○ อายุแหงเจ้า	โดยสืบห้าเข้า
ทรงกลยานี่	เป็นที่บิดโลม
ในยโลกโลกี้	เทวาราศรี
จักได้เส่นหา	
○ พระเกษคำพลับ	กฤาบีแมลงทับ
ดูงามโสภา	พิศุคพระช่หน่ง
กฤากังรังหนา	ในยเนคกัลยา
กฤาคาทรายทอง	
○ พระภักตรกฤาจัน	งามเล็ชเจ็ดฉัน
เป็นนวลละออง	หรรตาคฤานิน
หงงสามสิฬสอง	พระกันเท้าน้อง
กฤาชากรไทรย	

○ อายุแหงเจ้า	ได้สืบห้าเข้า
ทรงกลยานี่	เป็นที่ปฏิโลม
ในยโลกโลกี้	เทวาราศี
จักได้เส่นหา	
○ พระเกษคำชลับ	คือปีกแมลงทับ
ดูงามโสภา	พิศุคพระชนง
คือองรจนา	นัยน์เนตรกัลยา
คือคาทรายทอง	
○ พระภักตรคือจันทร	งามเล็ชเจ็ดฉัน
เป็นนวลละออง	หันต์ตาคือนิล
ทั้งสามสิฬสอง	พระกัณฐ์ห้าวน้อง
คือชากรรไทร	

○ นาสึกเลื้หแล้ว	คฤคังช่อแก้ว
คูงามสุกใส	พระกรอรอรกลม
คฤางวงคหไกรย	นิวพระหู้วอ์ไทย
คฤาลำเหียนทอง	
○ ถัดนังหังคู้	ครัดเคร้งแต่งหญ
คฤาเตาะบัวทอง	เป็นทูปคิโลม
ผุงเทพหังผอง	ไกรยเห็นโฉมน้อง
คฤาห่าขวันตา	

○ นาสึกเลื้หแล้ว	คี่คังช่อแก้ว
คูงามสุกใส	พระกรอรอนกลม
คี่องวงคหไกร	นิวพระหัตถ์อ์ไทย
คี่อลำเหียนทอง	
○ ถัดนังหังคู้	ครัดเคร้งแต่งหญ
คี่ดอกบัวทอง	เป็นทูปคิโลม
ผุงเทพหังผอง	ไกรเห็นโฉมน้อง
คี่ห่าขวันตา	

ชมการแต่งตัว

○ พระเสด็จทรงเครื่อง	ภูษาค่าเมือง
รุ่งเรืองชะชวาน	พื้นทองกรองแก้ว
เลื้หแล้วทุกประการ	ทรงสร้อยสังหวาน
รัศคอกกระหนกกรอง	
○ ทรงพระกำไมลย	เจ้าฟ้าสอดไสย
พระกรทังสอง	สิบนิวพระหู้
นัพรัด เรือนทอง	พระกันทังสอง
ทักทรงมาลา	
○ ทรงมงกุฎแก้ว	วิเขียนเลื้หแล้ว
แกมแก้วรจนา	เมื่อพิศคูโฉม
พระบาทราชา	คฤาเท้าพันตา
เสด็จมาแต่สัวัน	

○ พระเสด็จทรงเครื่อง	ภูษาค่าเมือง
รุ่งเรืองชะชวาล	พื้นทองกรองแก้ว
เลื้หแล้วทุกประการ	ทรงสร้อยสังวาล
รัศคอกกระหนกกรอง	
○ ทรงพระกำไล	เจ้าฟ้าสอดใส่
พระกรทังสอง	สิบนิวพระหัตถ์
นพรัตน์ เรือนทอง	พระกัณฐ์ทังสอง
ทักทรงมาลา	
○ ทรงมงกุฎแก้ว	วิเขียนเลื้หแล้ว
แกมแก้วรจนา	เมื่อพิศคูโฉม
พระบาทราชา	คี่ท้าวพันตา
เสด็จมาแต่สวรรค์	

กลวิธีในการเล่าเรื่อง

วรรณกรรมเรื่องพระกายโศท กวีใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องแบบ ผู้แต่งเล่าเอง โดยบรรยายไปตามเรื่องที่มีตัวละครมีบทบาทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตัวละครแต่ละตัว ซึ่งเป็นกลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน คือเรื่องเกิดขึ้นก่อนจะเล่าก่อน เรื่องเกิดขึ้นหลัง จะเล่าทีหลังเป็นลำดับ โดยเริ่มตั้งแต่หัวข้อพหุพหุที่ตฤณกษัตริย์มาขึ้นพร้อมนางมาลาซึ่งกำลังมีครรภ์ แต่โอรสในครรภ์ไม่ตาย ตกอยู่ในห้องของนางยักษ์ เมื่อนางยักษ์คลอดออกมาตั้งชื่อให้ว่าพระกายโศท พระกายโศทโตขึ้นก็รู้ความจริงเกี่ยวกับชาติกำเนิดของตัวเอง จึงออกติดตามหาพระบิดาและพระมารดา พระกายโศทได้มนตรีวิเศษจากนางยักษ์ ได้มีเหลือคือ นางคารา และสามารถช่วยพระบิดาและพระมารดาให้คืนชีวิตได้สำเร็จ

เรื่องพระกายโศท เป็นเรื่องที่มีแง่มุมสั่งสอนคุณธรรม ต่าง ๆ จึงมีคติสอนใจ โวหาร และสุภาษิตต่าง ๆ มากมาย คุณธรรมที่สั่งสอนมีทั้งคุณธรรมของผู้ปกครอง และคุณธรรมของสตรี โดยเฉพาะในส่วนที่จะปฏิบัติต่อสามี ซึ่งมีสอนอยู่หลายตอน เช่น

นางสมุททเวหารสอนนางประกาสัน เกี่ยวกับการปกครองคน และการปฏิบัติต่อสามี

○ เจ้ายาลังโศท	ภักโยทาไทยม้วยมอน	○ เจ้าอย่าลงโทษา	พลโยธาให้ม้วยมรณ
ชอบผิดไทยคิกคอน	ฟังที่สอนนางเทวี	ชอบผิดให้คิกคอน	ฟังที่สอนนางเทวี
○ ถ้านางมีคู่สม	พระทราชมชคิตจิงติ	○ ถ้านางมีคู่สม	พระทราชมชคิตจิงติ
ครันโดยเป็นส่วหาหมี่	นางเทวีจิงรักษา	ครันได้เป็นส่วหาหมี่	นางเทวีจิงรักษา
○ ผู้สอนจำคำไว	ยาห้าหายอุหังกา	○ ผู้สอนจำคำไว้	อย่าห้าหายอุหังกา
ยาเพลินบัยเทียวหา	เก็บผักมาแกลัมด้วยแกง	อย่าเพลินไปเทียวหา	เก็บผักมาแกลัมด้วยแกง
○ ยาไวความมุลทิน	นางเพื่อนกินจะเสียแรง	○ อย่าไว้ความมุลทิน	นางเพื่อนกินจะเสียแรง
เลี้ยยศจะเสียแสง	เสียส่นแหละวงษา	เสียยศจะเสียแสง	เสียสกุลและวงษา
○ บุญน้อยเป็นกระสตรตรี	เราสองสี่เชื้อชาติหังง	○ บุญน้อยเป็นกษัตริย์	เราสองศรีเชื้อชาติหังง
ระมัดไทยหมั้นคัง	ญาไทยหลังด้วยฝูงกา	ระมัดให้หมั้นคัง	อย่าไหลหลงด้วยฝูงกา

นอกจากนี้สิ่งที่ต้องการจะเน้นอีกประการหนึ่ง คือ กติทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะการ
รักษาศีลห้า อันเป็นค่านิยมของพุทธศาสนิกชน ตอนท้ายของเรื่องพระภิกษุโศทได้เทศนาสั่งสอน
นางสมุทเวหาด้วยศีลห้า ว่า

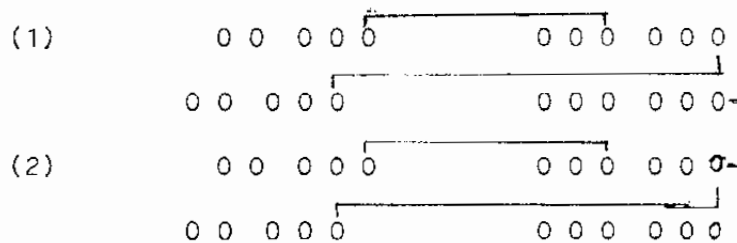
○ ปาณาติปาตา	ยาคว้นฆ่าสัตว์จำตาย	○ ปาณาติปาตา	อย่าควรม่าสัตว์จำตาย
ชีพทานยาปองหม้าย	เอาเลี้ยงชีวิตคน	ชีพทานอย่างปองหม้าย	เอาเลี้ยงชีวิตคน
○ ครันตตายจักไปตัก	ในยณร์กจักทุกทน	○ ครันตตายจักไปตัก	ในนรกจักทุกข์ทน
เวนก่าจักตามตน	กฤาหนึ่งเง้ากับกายา	เวรกรรมจักตามตน	คือหนึ่งเง้ากับกายา
○ อหินาทานทาน	เห็นทรัพย์ทานจิตปราฎทนา	○ อหินาทานทาน	เห็นทรัพย์ทานจิตปรารฎนา
อย่าลักของเข้ามา	เอ้ามาไวยเป็นของตน	อย่าลักของเข้ามา	เอามาไว้เป็นของตน
○ ครันตตายจักไปตัก	ในยณะร้กหุยกกรินเครง	○ ครันตตายจักไปตัก	ในนรกอยู่ครันเครง
เหล็กแดงกอดไวยเอง	ย่มบ่านปิดปากหัว	เหล็กแดงกอดไว้เอง	หมบาลปิดปากหัว
○ มชวาทาหาเว	เท็จไสยทาร์ไทยเสียตัว	○ มชวาทาหาเว	เท็จใส่ท่านให้เสียตัว
ลีนันน์ใหม่ยไชยชั่ว	ย่าวเกียรอบพระสุเมรุ	ลีนันน์ไม่ใช่ชั่ว	ย่าวเกียรอบพระสุเมรุ
○ จะหากินก่ใหม่ยโดย	รำร้องไหยหุยกน๒	○ จะหากินก่ไม่ได้	รำร้องไห้อยู่กนกน
ลีนเกียรพระสุเมรุ	คักณร์กหุยกหิงนาน	ลีนเกียรพระสุเมรุ	คกนรกอยู่หิงนาน
○ กามาสมุจฉฉา	สิ่งนี้หน้าพันประหมาร	○ กามาสมุจฉฉา	สิ่งนี้หน้าพันประมาณ
ผู้ไคยผิดเมียทาร์	จักไปตักณร์กการ	ผู้ไคยผิดเมียท่าน	จักไปตักนรกกาฬ
○ สุนัขเห่าข้างสาร	วังทะยานวางเข้ามา	○ สุนัขเห่าข้างสาร	วังทะยานวางเข้ามา
คั่นคักใจแก่หมา	แล่นขึ้นจิวเพราะกำเอง	คั่นคักใจแก่หมา	แล่นขึ้นจิวเพราะกรรมเอง
○ สุนัขเข้ากัคั่นอง	หนามเกียรข้องร้อง	สุนัขเข้ากัคั่นอง	หนามเกียรข้องร้อง
	ครันเครง		ครันเครง
เพราะกำคั่นทำเอง	ล้งไปยทนในยอุบาย	เพราะกรรมตนทำเอง	ล้งไปยทนในอุบาย
○ สุธาและเมไรย	ถ้าผู้ไคยกินเมามาย	○ สุธาและเมไรย	ถ้าผู้ไคยกินเมามาย
คับเพื่อนกินมะหลาย	กลาวประหมาคินินทากัน	คับเพื่อนกินมากหลาย	กลาวประหมาคินินทากัน

○ ลิ่นซีหลงไปตก
ฝูงสัตว์จำพวกนั้น | ในนรกหม้อข้างชั้น
กินแต่ล้วนน้ำทองแดง | ○ ลิ่นซีหลงไปตก
ฝูงสัตว์จำพวกนั้น | ในนรกหม้อข้างชั้น
กินแต่ล้วนน้ำทองแดง |
|--------------------------------------|--|--------------------------------------|--|

ลักษณะคำประพันธ์

คำประพันธ์ในเรื่องพระกายโสฬห มีลักษณะเป็นร้อยกรองประเภทกาพย์ เช่นเดียวกับวรรณกรรมนิทานชาวบ้านประเภทลายลักษณ์โดยทั่วไป การแต่งกาพย์ของกวีชาวบ้านนั้น มักไม่เคร่งครัดในฉันทลักษณ์ มีจำนวนคำไม่แน่นอน ซึ่งอาจเป็นเพราะความไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว หรืออาจจะมุ่งเอาด้วยความเป็นใหญ่

กาพย์ 11 หรือ กาพย์ยานี
แผนผัง

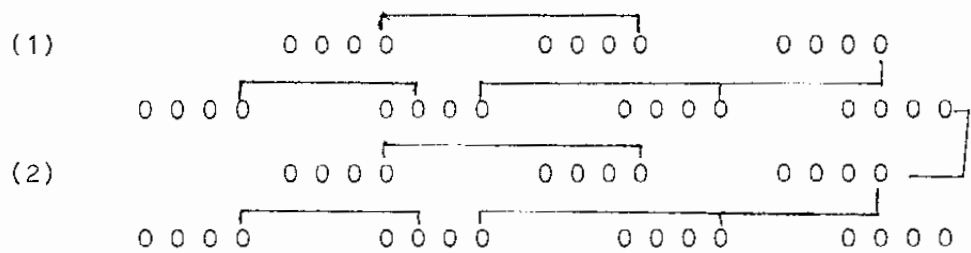

ตัวอย่าง

○ ยังมีเมืองน้คอน
ชื่อเมืองแหล่มนั้นไสย	น้ำมะกอนพระเวียงไชย
ภาคย์กัพระบุตรี	○ ยังมีเมืองนคร
ชื่อเมืองเล่มนั้นไชรี	นามกรพระเวียงชัย
ภาคย์กัพระบุตรี
○ เจ้าเมืองนั้นวายวาง
น้ำมะกอนนางเทวี	ยังแต่นางพระบุตรี
ชื่อส่หมุทกเวหา	○ เจ้าเมืองนั้นวายวาง
นามกรนางเทวี	ยังแต่นางพระบุตรี
ชื่อนางสมุทกเวหา

ภาพย์ 28 ภาพย์สร้างคนางค์ หรือ รวย

แผนผัง

ตัวอย่าง

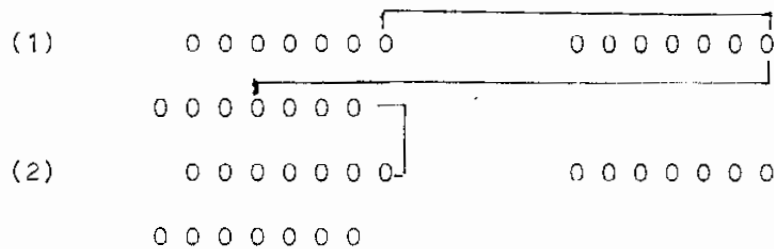
○ บทรนั้นกุ่มมาร	โดยฟังอังกการ	○ บัคนั้นกุ่มมาร	ได้ฟังโองการ
สมเค็จราชา	จรงร่าฟังกษ	สมเค็จราชา	จรงร่าฟังกษ
ไนยจิตจินดา	เท้าวตรรเรี่ยหา	ไนยจิตจินดา	เท้าวตรรเรี่ยหา
กุนเี่ยไคย		กุนเี่ยไคย	
○ หฤาพระหุมิน	เท้าวจกกลงลัน	○ หริอพระหุมินทร์	เท้าวจกกลงลัน
ไหยหลังหฤาจะไทนย	กุ่มมารองคเค็ยว	ไหยหลังหรือไจน	กุ่มมารองคเค็ยว
จกคึกคัวยไกรย	หนกหน่งหั่วไจย	จกคึกคัวยไกร	หนกหน่งหั่วไจ
กุนแล้วแหละหนา		กุนแล้วแหละหนา	

ภาพย์สร้างคนางค์ 28 มีจังหวะ 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4 เป็นเช่นนี้ทุกบท ภาพย์ประเภนี้มีจังหวะกระชับ ลัน และรวคเร็วกว่าภาพย์ฉบับ ก่อให้เกิดอารมณ์ต้นเต้น จึงใช้ คำเนินเรื่องไค้รวคเร็วและเร้าอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายฉาก พฤติกรรมตัวละคร หรือ การดำเนินเรื่อง

ฉันทลักษณ์พิเศษ

ในวรรณกรรมเรื่องพระกายโศท มีคำประพันธ์ชนิดหนึ่ง เรียกว่า เยสันตา ซึ่งมีลักษณะดังนี้

แผนผัง

ตัวอย่าง

○ ยายบังคัมทูนแจ่งกิจจา อันโอรตแม่ย้อยหัวข่า
 ทยูเมืองภาราเมืองเหมมั้น
 ○ หัวมืองค์อรอันแจ่มจรร ฤดาตั้งนางในยติงส่วน
 กลิ่นฤดาบุษบันเป็นเหลือ

○ ยายบังคมทูลแจ่งกิจจา อันโอรสแม่อยู่หัวข่า
 อยู่เมืองพาราเมืองเหมมั้น
 ○ หัวมืองค์อรอันแจ่มจันทร์ กือตั้งนางในติงส์
 สวรรค์
 กลิ่นคือบุษบันเป็นเหลือ

คำประพันธ์ชนิดนี้มีลักษณะคล้ายกาพย์ฉบัง แต่มีจำนวนคำถึง 21 คำ และเมื่อเปรียบเทียบกับกาพย์ 21 ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมเรื่องมโนห์ราชนิด พยว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังตัวอย่างคำประพันธ์

○ ปางนั้นกัศสพพระมุนี ษนรูปพรแก้วกีนรี
 ศรีศุขสวัสดิคืออยู่ในยนา

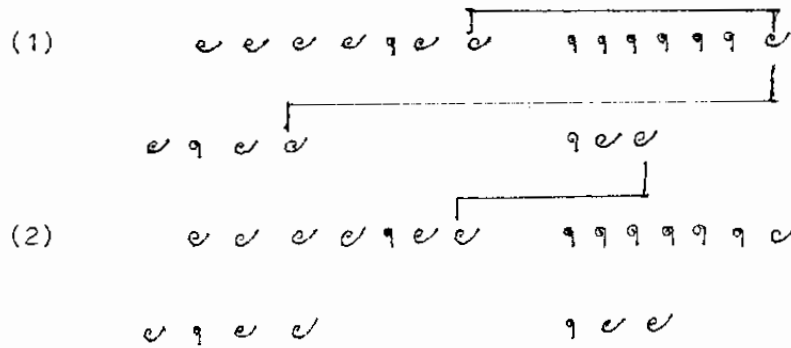
○ ปางนั้นกัศสพพระมุนี ษลรูปพรแก้วกีนรี
 ศรีสุขสวัสดิคืออยู่นยนา

๐ ฐัจฉัประพฤคคัฎปรัไศรยฆา ว่าคูกอรหธาอุมาศรักา | ๐ ฐัจฉัประพฤคคัฎปรัศรัยสา ว่าคูกรรธาอุบาสิกา
 อยู่ถ้ำรัตนาคีรีไค | อยู่ถ้ำรัตนาคีรีไค

(มโนห์รานินาต, ม.ป.ป. : 84)

วรรณกรรมเรื่องมโนห์รานินาต มีกาพย์ซึ่งดัดแปลงมาจากฉันทอยู่หลายชนิด โดยใช้
 คณะของฉันทมาแต่ง แล้วดัดข้อบังคับ กรุ หลุดอก ให้มีเพียงบังคับสัมผัสนอกธรรมดาเท่านั้น
 (อุดม หนูทอง, ม.ป.ป. : 215) กาพย์ 21 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วดัดแปลงมาจากสัทธาฉันท 21
 ซึ่งมีลักษณะ

แผนผัง

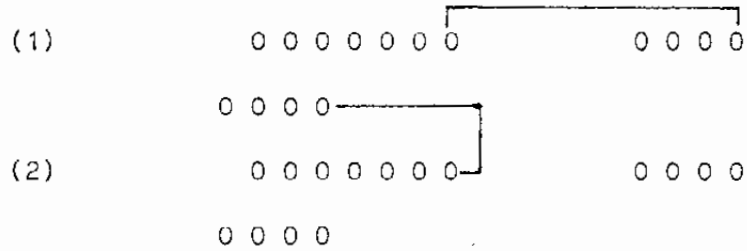

ตัวอย่าง

หมู่มาตย์ผู้ปรีชาเฉลียว	วรวจนุสนธิ์
สรรพเพ็ญผล	ภิวัดนา
เจวีญศีลสัตย์วัตะจรรยา	นิรมหิดแลปรา
รพภจินดา	ประโยชน์สนอง

("วรรณพฤคิกำฉันท" ชุมนุมตำรากลอน, 2504 : 115)

คำประพันธ์อีกชนิดหนึ่งในเรื่องพระกายโสท มีจำนวนคำ 15 คำ คือ
แผนผัง

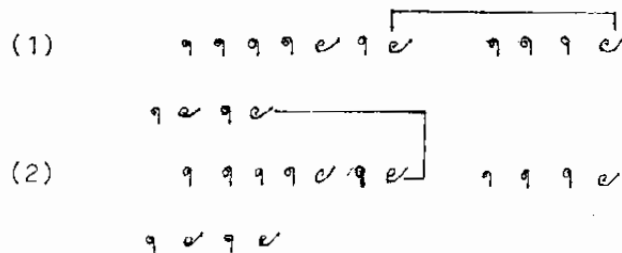

ตัวอย่าง

○ เทเวศรจรจร เส่ตะแคลิขร มาสู่สถาน ○ วาโยอันเขี้ยวชาน หอบกลืนพระนงคราณ สู่เวทล	}	○ เทเวศรเทเวศรจรจร เส่จจากแต่สิงขร มาสู่สถาน ○ วาโยวาโยอันเขี้ยวชาน หอบกลืนพระนงคราณ สู่เวหน

จากลักษณะคำประพันธ์ เมื่อพิจารณาจำนวนคำ และสัมผัสที่ปรากฏพบว่า มีลักษณะคล้ายคลึงกับ ปกัททกะฉันท์ 15 ซึ่งเป็นฉันท์ที่นิยมแต่กันมาแต่โบราณ มีลักษณะดังนี้

แผนผัง

ตัวอย่าง

จะจิตसारุสนธิ์ ศุภยุบล
 พิตารกถา
 วรหิตมงคลา จตุพิธา
 นิเทศิบาย

(“วรรณพดติกัจฉันท์” ชุมนุมตำรากลอน , 2504 : 95)

ตั้งนั้นภาพย์ 21 และภาพย์ 15 ซึ่งปรากฏในเรื่องพระกายโสท จึงอาจเป็นภาพย์ที่
 คัดแปลงมาจากฉันทโบริธาณ เช่นเดียวกับการคัดแปลงคำประพันธ์ในเรื่องมโนห์รานิบาคนั้นเอง

เรื่องย่อ

ท้าวพรหมทัตครองเมืองพรหมกุส มเหสีชื่อนางมาลา ก่อนมีครรภ์นางฝันว่า เทวดาเข้ามา
 เฝ้าเมือง ท้าวพรหมทัตและนางถูกเฝ้าในกองไฟ ในขณะที่ไฟกำลังลุกได้ปรากฏดวงอาทิตย์ส่งรัศมี
 สุกใส โหทรทำนายว่า นางมาลาจะมีโอรสที่มีบุญญาธิการแต่จะเป็นกำพร้าตั้งแต่มังไม่ประสูติ

มีเมืองยักษ์ชื่อ ภาคยักษ์ เจ้าเมืองตายเหลือเพียงลูกสาวสองคน คือนางสมุททเวหา
 และนางประกาสัน ทั้งคู่ไม่มีคู่ครอง นางสมุททเวหาแอบเมืองให้องสาวครองตัวเองออกไปอยู่ป่า
 ท้าวพรหมทัตเสด็จชมป่าโดยไม่ฟังคำของโหทรซึ่งทำนายว่ามีพระเคราะห์ห้ามออกจากเมืองเค็ดชขาด
 ท้าวพรหมทัตจึงถูกนางสมุททเวหาจับไปเป็นสามี อยู่ไม่นานนางก็คิดจับท้าวพรหมทัตกินเป็นอาหาร
 ท้าวพรหมทัตจึงแลกชีวิตของตนกับชีวิตชาวเมืองโดยจัดการส่งส่วยให้นางสมุททเวหาวันละหนึ่งพันคน
 ในที่สุดคนหมดเมือง นางสมุททเวหาจึงจับท้าวพรหมทัตและนางมาลาซึ่งกำลังตั้งครรภ์กิน โอรสใน
 ครรภ์นางมาลาจึงตกอยู่ในท้องนางสมุททเวหา เมื่อครบกำหนดนางสมุททเวหาทำให้กำเนิดและตั้งชื่อ
 ว่าพระกายโสท นางสมุททเวหาได้สร้างเมืองหิมวันต์และลงพระกายโสทให้เข้าใจว่าบิดาหาย
 สาปสูญไปในปีา พระอินทร์จึงเล่าความจริงทั้งหลายให้พระกายโสทฟัง พระกายโสทเรียนมนตร์วิเศษ
 จากนางสมุททเวหาและออกติดตามหาพระบิดา, พระมารดา, ได้นางคาราเป็นมเหสีที่เมืองเหมันต์

นางสมุททเวหาใช้อุบายให้บริวารยักษ์ลวงพระกายโสทกลับเมือง นางคาราคิตตามหาพระกายโสทจนถึงเมืองหิมวันต์ นางสมุททเวหารังเกียจนางคารา จึงออกอุบายให้นางประกาสันกำจัด แต่นางคาราไม่ได้รับอันตรายเพราะพระกายโสทคอยช่วยเหลือ นางสมุททเวหาจึงจัดการอภิเษกนางประกาสันกับพระกายโสท พระกายโสทขบเมืองพรหมกุสขน์ใหม่แล้วพานางคาราหนีไปอยู่ที่เมืองพรหมกุส นางประกาสันติดตามไปสู้รบจนตัวตาย พระกายโสท ได้เทศนาโปรดนางสมุททเวหาให้ประพฤติตนอยู่ในธรรม แล้วพระองค์จึงปกครองเมืองพรหมกุสต่อจากท้าวพรหมทัตสืบไป ตอนท้ายเรื่องได้กล่าวถึงการกลับชาติมาเกิดของตัวละครเลียนแบบเรื่องชาตก คือ

○ กรรว่านางสมุททเวหา กณนางตันหาเทวี	ครันกลับชาติมา	○ อันว่านางสมุททเวหา คือนางตันหาเทวี	ครันกลับชาติมา
○ นางนาฏประกาสันยักษ์ กณางรากาทรามวัย	กลับชาติโดยมี	○ นางนาฏประกาสันยักษ์ คือนางรากาทรามวัย	กลับชาติโดยมี
○ ยายเฒ่าวาโยจิงไทรย โดยเป็นนางพันทลิกา	ครันกลับชาติไป	○ ยายเฒ่าวาโยจิงไทร ได้เป็นนางพันทลิกา	ครันกลับชาติไป
○ อันนางสามิตทาสา กณวิสาขาเทวี	ครันกลับชาติมา	○ อันนางสามิตทาสา คือวิสาขาเทวี	ครันกลับชาติมา
○ สมเด็จพระเทพาโกศรี โดยเป็นพระเจณอนุรุท	กลับชาติโดยมี	○ สมเด็จพระเทพาโกศรี ได้เป็นพระเจณอนุรุท	กลับชาติโดยมี
○ อรรนางจรรพราบอริสุท กณางสุพรรณเทวี	กลับชาตินงนุช	○ อรรนางจรรพราบอริสุท คือนางสุพรรณเทวี	กลับชาตินงนุช
○ อรรเทพาอาทิตยบอติ ชื่อว่าเทพุทธราชา	กลับชาติโดยมี	○ อันท้าวอาทิตยบอติ ชื่อว่าท้าวเทพุทธราชา	กลับชาติโดยมี
○ อรรว่านางนาคมาลา กณพระมายาเทวี	...	○ อันว่านางนาคมาลา คือพระมายาเทวี
○ อรรเทพาพรหมทัตบอติ กณพระโสโทรหงธรรม	กลับชาติโดยมี	○ อันท้าวพรหมทัตบอติ คือพระโสโทรหงธรรม	กลับชาติโดยมี

○ ยรรนางคาราจอมขวัญ กลับชาติด้วยพลัง
กฤดาพระภิมภาทรามไวย	○ อันนางคาราจอมขวัญ กลับชาติด้วยพลัง
คือพระพิมพาทรามไวย
○ อันพระกายโสทจ่อมไตรย ครั้นกลับชาติไป
กฤดาพระสีหาคแหละหนา	○ อันพระกายโสทจ่อมไตรย ครั้นกลับชาติไป
คือพระสีธาตุและหนา

การกลับชาติมาเกิดของตัวละคร กวีได้กล่าวว่า

นางสมุทกเวหา	คือ	นางคันหา
นางประกาสัน	คือ	นางรাকা
ยายเฒ่าวไย	คือ	นางพันทลิกา
นางสามิต	คือ	นางวิสาชา
ท้าวโกสีย์	คือ	พระอนนุรุทธ์เถระ
นางจันทรา	คือ	นางสุพรรณเทวี
ท้าวอาทิตย์	คือ	พระเจ้าสุปปพุทธ
นางมาลา	คือ	นางสิริมหามายา
ท้าวพรหมทัต	คือ	พระเจ้าสุทโธทนะ
นางดารา	คือ	นางพิมพา
พระกายโสท	คือ	พระสัมมาพุทธเจ้า

การออกเสียงลักษณะชาวบ้านแต่โบราณ ไม่ตรงกับคำศัพท์เดิม แต่ก็เป็นที่เข้าใจว่า หมายถึงใคร เช่น พระอนนุรุทธ์เถระ เรียกเป็นพระเถระอนนุรุต หรือพระเจ้าสุปปพุทธ เรียกเป็น ท้าวพุทธราชา เป็นต้น แต่มีบางชื่อเรียกต่างไป คือ นางสุพรรณเทวี หมายถึงนางอมิตา, นางพันทลิกา หมายถึง นางมัลลิกา (สัมภาษณ์อาจารย์เปรม หิมจันทร์, 15 มิถุนายน 2532)

โครงเรื่อง

โครงเรื่อง คือส่วนของเนื้อเรื่องที่แสดงถึงปัญหาหรือข้อขัดแย้ง (Conflict) อาจเป็นตอนที่เนื้อเรื่องมีปัญหาหรือข้อขัดแย้งด้านเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตัวละคร หรือข้อขัดแย้งในจิตใจของตัวละครเอง (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2521 : 78) โครงเรื่องแตกต่างจาก เรื่องตรงที่เรื่องเป็นการเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามลำดับเวลา ส่วนโครงเรื่องเป็นการเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เหมือนกันแต่เน้นที่เหตุผลของเหตุการณ์สืบเนื่องกัน (E.M.Porter, 1972 : 130) จึงมีผู้ให้ทัศนะว่า โครงเรื่องคือวิญญาณของนวนิยายโดยผู้เขียนเล่าเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน อันแสดงด้วยเหตุผลและปรัชญาเพื่อเสนอต่อผู้อ่าน (Katherine Lever, 1961 : 77)

โครงเรื่องของวรรณกรรมเรื่องพระกายโสท ประกอบด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเกิดจากพฤติกรรมของตัวละครและเหตุการณ์สิ่งแวดล้อม และเหตุนั้นก็ส่งผลต่อเนื่องกันไปตามลำดับ เหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องมีดังต่อไปนี้

1. เพราะกรรมแต่ปางก่อน เป็นเหตุให้หัวพรหมทัตออกประพาสป่า โดยไม่เชื่อฟังคำทำนายของโหร ที่ทำนายว่าพระองค์กำลังอยู่ในพระเคราะห์
2. หัวพรหมทัตออกประพาสป่า เป็นเหตุให้ธูกนางสมุททเวหาจับไปเป็นสามี
3. นางสมุททเวหาจะฆ่าหัวพรหมทัตกินเป็นอาหาร เป็นเหตุให้หัวพรหมทัตขอแลกชีวิตตัวเองกับการส่งชาวเมืองให้กินวันละหนึ่งพันคน
4. นางสมุททเวหากินคนหมด เมืองพรหมกุส จึงเป็นเหตุให้จับหัวพรหมกับนางมาลากิน
5. เพราะนางมาลามีครรภ์ เมื่อธูกนางสมุททเวหาจับกิน โอรสในครรภ์เป็นผู้มีบุญจึงไม่ตาย และได้ตกลงไปในห้องของนางสมุททเวหา เป็นเหตุให้นางสมุททเวหาเข้าใจว่าตัวเองมีท้อง
6. เมื่อนางสมุททเวหากลอลูก นางรักลูกมาก เป็นเหตุให้นางออกดวงจิตลูกผูกไว้ในดอกไม้และเหน็บมวยผมไว้ พร้อมทั้งสาปว่าถ้าใครรู้จักชื่อพระกายโสทแล้ว พระกายโสทต้องกลับมาหานางไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน
7. เมื่อพระกายโสทโตขึ้น นางสมุททเวหาโกหกเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับชาติกำเนิดของพระกายโสท เป็นเหตุให้ร้อนถึงพระอินทร์ลงมาช่วย และพระอินทร์เล่าความจริงให้ฟัง

8. พระกายโศท เชื้อฟ่งพระอินทร์ จึงได้เรียนมหามุนีจินคามาตร์ และออกจากเมืองไป เป็นเหตุให้ได้อภิเษกกับนางคารา
9. นางสมุททเวหาคิดถึงพระกายโศท ให้บริวารไปเกลี้ยถามชื่อพระกายโศท เป็นเหตุให้พระกายโศทต้องจากนางคารากลับไปหานางสมุททเวหา
10. เพราะความรักพระกายโศท เป็นเหตุให้นางคาราติดตามหาพระกายโศทถึงเมืองหิมวันต์
11. เพราะความเกลียดชังนางคารา เป็นเหตุให้นางสมุททเวหากลับแก้งนางคาราต่าง ๆ นานา และลวงให้ถือสารไปให้นางประกาศันฆ่า
12. เพราะพระกายโศทรักนางคารา จึงช่วยเหลือนางอยู่ตลอดเวลา และช่วยแปลงสารเป็นเหตุให้นางคาราไม่ถูกนางประกาศันฆ่า
13. นางสมุททเวหาจัดการอภิเษกนางประกาศันกับพระกายโศท เป็นเหตุให้นางคาราครอมใจและต้องเป็นทาสรับใช้นางประกาศัน
14. เพราะความกตัญญู เป็นเหตุให้พระกายโศทใช้มนตรีชูปเมืองพรหมกุส และหัวพรหมที่คักับนางมาลาขึ้น
15. เพราะความเกลียดชังนางประกาศัน และความไม่ไว้วางใจนางสมุททเวหาเป็นเหตุให้พระกายโศทพานางคาราหนีไปถึงเมืองพรหมกุส
16. เพราะความรัก นางประกาศันกับนางสมุททเวหาจึงออกติดตามพระกายโศทเป็นเหตุให้พระกายโศทฆ่านางประกาศัน และเทศนาให้นางสมุททเวหากลับใจประพฤตินอยู่ในธรรม
17. เมื่อกำจัดนางประกาศัน และทำให้นางสมุททเวหากลับใจได้ เป็นเหตุให้เรื่องลงเอยด้วยความสำเร็จ

จากโครงเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ปรากฏว่าวิไลได้เชื่อมโยงเหตุการณ์และพฤติกรรมตัวละครแต่ละตอนให้ประสานสอดคล้องกันตามลำดับ ทั้งโครงเรื่องหลักและโครงเรื่องย่อย เกี่ยวกับความสมจริงของการเชื่อมโยงโครงเรื่องก็สมเหตุสมผล เช่น กรณีเรื่องสมุททเวหากับนางคารา เป็นลักษณะทั่วไปของลูกสะใภ้กับแม่สามีมักขัดแย้งกัน และย่อมเกิดขึ้นอยู่เสมอ โครงเรื่องพระกายโศท นั่นที่พฤติกรรมของตัวละคร ทำให้เรื่องราวเข้มข้น ชวนอ่าน น่าประทับใจทั้งเนื้อเรื่องและตัวละคร

สารัตถะของเรื่อง

สารัตถะของเรื่อง คือ ทรรศนะที่ผู้แต่งกำหนดขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติ ธรรมชาติ อย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ตามที่ประจักษ์แก่ใจผู้แต่ง (Ralph H.Singleton, and Stanton Millet, ed., 1966 : 292) นวนิยายและบทละครทุกเรื่องถ้าตรวจดูจะพบข้อคิดของเรื่อง เสมอ หมายความว่า เรื่องหนึ่ง ๆ ย่อมมีความหมายสำคัญอย่างหนึ่ง เหตุการณ์ตลอดทั้งเรื่องก่อให้เกิดข้อคิดหรือความหมายของเรื่องเช่นนั้นขึ้น (เจือ สตะเวทิน, 2518 : 75)

เรื่องพระกายโสท มีแก่นเรื่องอยู่ที่ผู้แต่งต้องการแสดงแนวคิดให้เห็นความยุติธรรมของโลก คือ ฝ่ายที่มีธรรมะย่อมชนะอธรรม ดังนั้นฝ่ายมนุษย์จึงชนะฝ่ายยักษ์ได้ในที่สุด

เมื่อพิจารณาสารัตถะของเรื่องให้ลึกซึ้งจะเห็นได้ว่า สารัตถะเรื่องพระกายโสทมี ลักษณะเด่นอันเกี่ยวเนื่องมาจากพุทธปรัชญา ซึ่งมักปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนา หรือวรรณกรรมเกี่ยวกับคำสอนโดยทั่วไป มีอยู่หลายประการ ดังนี้ คือ

1. กฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือหลักธรรมที่ถือว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามหลักพุทธศาสนา บุคคลทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับผลกรรมนั้นตอบสนอง ไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงได้พ้น จะใช้กรรมดีลบล้างกรรมชั่วไม่ได้

ตามหลักพุทธศาสนาเชื่อว่า สัตว์โลกทั้งหลายที่ยังไม่สิ้นกิเลส จะต้องเวียนว่ายตายเกิด อยู่ในกามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิอย่างไม่มีสิ้นสุด อันเป็นผลให้เกิดความเชื่อมั่นในภพนี้และชาติหน้า จุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนาก็ือนิพพาน อันเป็นการสิ้นสุดแห่งกิเลสทั้งปวง นับว่าเป็นสิ่งประเสริฐสุด ผู้ใดถึงซึ่งนิพพานย่อมหลุดพ้นจากเวรกรรมและหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

เนื่องจากพุทธศาสนารับรองเรื่องอำนาจของกรรมอย่างหนักแน่น ฉะนั้นจึงเกิดความเชื่อว่า การเกิดทุกชนิดเกิดจากแรงกรรมที่ได้กระทำไว้ ดังตัวอย่าง

○ เป็นกรรมแต่หลัง	พระทองรอยซึ้ง	○ เป็นกรรมแต่หลัง	พระทองร้อยซึ้ง
คิดอารมณ์หมาย	ลักกถึงไพร	คิดอ่านมุ่งหมาย	รำลึกถึงไพร
น้ำใจบ่อว้าย	เท้าหวังจักไหย	น้ำใจบ่อว้าย	เท้าหวังจักให้
ข่มปาหิมกาล		ข่มปาหิมพานต์	

เรื่องเกี่ยวกับ "กฎแห่งกรรม" ที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งในเรื่องพระกายโสฬห คือเมื่อท้าวพรหมทัตต้องจากบ้านเมือง จากมเหสีไปอยู่กับนางสมุททเวหาซึ่งเป็นยักษ์ ก็กล่าวไว้ว่า เพราะเคยเล่นลูกนกให้ปลัดพรากจากรัง

○ เคยเล่นลูกนก	โหบินไปตก	○ เคยเล่นลูกนก	โหบินไปตก
จะแต่รวงรัง	เคยเล่นลูกกา	จากแต่รวงรัง	เคยเล่นลูกกา
เวราแต่หลัง	โหลจะรวงรัง	เวราแต่หลัง	ให้จากรรวงรัง
จะนางมีเพชร		จากนางมเหสี	

2. กัณฑ์จากคนพาล คนพาลไม่ว่าอยู่ที่ไหนย่อมเป็นกัณฑ์แก่บุคคลทั่วไป ในเรื่องพระกายโสฬห มียักษ์เป็นผู้ที่ทำให้มนุษย์ต้องเดือดร้อนจากการมีนิสัยพาล ตัวอย่างผลจากกัณฑ์ในเรื่อง เช่น

2.1 กัณฑ์จากนางสมุททเวหา

ผู้ที่ได้รับกัณฑ์จากนางสมุททเวหาคือ ท้าวพรหมทัต กัณฑ์ของท้าวพรหมทัตคือ เมื่อออกประพาสป่าชนนางสมุททเวหาถูกนางจับไปเป็นสามี อยู่ไม่นานนางก็คิดจะกินท้าวพรหมทัตเป็นอาหาร

○ หอมกลิ่นมธุขเหลือใจ	เซโหลมันหลามไหลย	○ หอมกลิ่นมมนุษย์เหลือใจ	เซโหลมันหลามไหล
เคาะมาไรไรเป็นเหลือตรา		ออกมาไรไรเป็นเหลือตรา	
○ กูจักกินเสียดีกว่า	โหยนานไปยเบ้องหน้า	○ กูจักกินเสียดีกว่า	โหยนานไปเบ้องหน้า
เท่าโหยจักพาเอาตัวหนี		ท้าวโหลจักพาเอาตัวหนี	

ท้าวพรหมทัตได้ตรอง ทลให้นางสมุททเวหาไว้ชีวิต โดยพระองค์จะผูกส่วย คือส่งชาวเมืองออกมาให้กินวันละหนึ่งพันคนจนหมด เมือง จึงนับว่านางสมุททเวหาเป็นกัณฑ์ต่อชาวเมืองอย่างร้ายแรงด้วย

○ บำรเมืองพระองค์แก้ว เห็นไปยแล้วฤาเมืองผี มนุษย์หาไม่มี แต่สักเท่ากิ่งเกษา	○ บ้านเมืองพระองค์แก้ว เห็นไปแล้วคือเมืองผี มนุษย์หาไม่มี แต่สักเท่ากิ่งเกษา
○ หน่อกระสัตรหังสององค์ แต่ล้วนทรงความโศกา พิศดูหัวพารา เห็นไปยแล้วหน้าสังสาร	○ หน่อกษัตริย์หังสององค์ แต่ล้วนทรงความโศกา พิศดูหัวพารา เห็นไปแล้วหน้าสังสาร
○ ผู้งส์ตรไณยบุหรี แต่ยกสี่หมันสังหาร บ่อวันสักวันวาน ลื่นเสียแล้วหัง เบ้งไทย	○ ผู้งส์ตรไณยบุหรี แต่ยกสี่หมันสังหาร บ่อวันสักวันวาน ลื่นเสียแล้วหัง เบ้งไทย

เมื่อคนหมค เมือง หัวพรหมหัตต์และ นางมาลากี้ถูกนางสมุทคเวหาจับกินเป็นอาหาร

○ นางยักกริ้วโกรฎฤคาไฟ สังหารอรไทย หัวน้องมาม้วยอาสธร	○ นางยักกริ้วโกรธคือไฟ สังหารอรไทย หัวน้องมาม้วยอาสธู
.....
○ เมื่อนั้นนางยักษรี มีฤทธิพิลประหมาณ ผาษโชนไทยบ่อนาร เขากุมตัวพระราชา	○ เมื่อนั้นนางยักษี มีฤทธิพิลประหมาณ ผาศโศคไปบ่นาน เขากุมตัวพระราชา
○ แล้วหมันยกพิคตลง พระโคมยงคัยสังชา เคียวกินที่บนปรา บ่อไคยสาแกโรยพัน	○ แล้วหมันยกพิคตลง พระโคมยงคัยสังชา เคียวกินที่บนปรา บ่ไค้สาแกโรพัน
○ หน่อกระสัตรหังสองสีย ลื่นชียวัน เคียวกัน พายหลังนางกุมพัน กลับคืนไปยสูไณยแดน	○ หน่อกษัตริย์หังสองศรี ลื่นชียวัน เคียวกัน พายหลังนางกุมพัน กลับคืนไปยสูไณแดน

นางคารา เป็นลูกสะใภ้ของนางสมุทคเวหา ธรรมคาแม่สามีกับลูกสะใภ้ยอมไม่ค่อยจะ
ลงรอยกันอยู่แล้ว ยิ่งแม่สามีที่มีนิสัยพาลอย่างนางสมุทคเวหาด้วยแล้ว นางคาราจึงมีภัยอยู่ตลอดเวลา
โดยนางสมุทคเวหากลับแล้งใช้งานต่าง ๆ สุดความสามารถของนางคารา เพราะต้องการฆ่า
นางคารานั่นเอง เมื่อเห็นว่าไม่สำเร็จจึงแล้งส่งไปให้น้องสาวคือนางประกาสันฆ่า นางคารา
จำต้องไป เพราะนางสมุทคเวหาข่มขู่อยู่ตลอดเวลา

○ หมิง ^๕ ทำความมั่งง่าย	ครั้น ^๕ กวารไชย	○ มิ่ง ^๕ ทำความมั่งง่าย	ครั้น ^๕ กวนใช้
หมิงชวนชะเลาะแม่ด้ว		มิ่งชวนทะเลาะแม่ด้ว	
○ หมิง ^๕ หน้าแขงเหลือตัว	อ้างไปถึงด้ว	○ มิ่ง ^๕ หน้า ^๕ แขงเหลือตัว	อ้างไปถึงด้ว
จักเอามาข่มกุหา		จักเอามาข่มกุหรือ	
○ ทั้งหลายด้อมกลัวฝีมือ	หมิง ^๕ โหมยฟังกุหา	○ ทั้งหลายด้อมกลัวฝีมือ	มิ่ง ^๕ ไม่ฟังกุหรือ
บ่อไคยกลัวอาพะยา		บ่อไค้กลัวอาชญา	
○ กูไชยหมั้นเถียงคา๒	โครยวาร์หมิงมา	○ กูใช้มันเถียงคากา	โครวานมิ่งมา
ไทยเป็นส่วยไทยแหงกู		ให้เป็นสะไก้แห่งกู	
○ จ้งเร็วหมิง ^๕ แรงไปยสุ	ยาแวะเวียนหยุด	○ จ้งเร็ว ^๕ มิ่ง ^๕ แรงไปสุ	ลย้าแวะเวียนอยู่
ตัวหมิงจักม้วยมรณา		ตัวมิ่งจักม้วยมรณา	
○ ว่าแล้วจริงนางยักษา	แต่งเป็นสารตรา	○ ว่าแล้ว ^๕ จิงนางยักษา	แต่งเป็นสารตรา
ไทยไปยแกนางกาสร		ให้ไปแก่นางกาสน	
○ ไนยลค้มากมายหลายพัน	ไทยนางประกาศสร	○ ไนลค้มากมายหลายพัน	ให้นางประกาศสน
กินเสี่ยญาไวยเหล้ยหนา		กินเสี่ยอย่างไว้เลยหนา	

2. กัยจากนางประกาศสน นางประกาศสนเป็นยักษณ์้องสาวนางสมุททเวหา มีนิสัยพาลเหมือนพี่ นางประกาศสนไค้อภิเชกกับพระกายโสทพระสวามีของนางคารา นางคาราจึงต้องเป็นหาสรรับใช้นางประกาศสน และถูกคุมหมื่นจากนางประกาศสนซึ่งคอยจับผิดอยู่ตลอดเวลา

○ ครัน ^๕ รุ่งขึ้นด้วยกลัน	นางประกาศสนผู้ยักษา	○ ครัน ^๕ รุ่ง ^๕ ขึ้นด้วยหลัน	นางประกาศสนผู้ยักษา
ค้อย ^๕ พันกายขึ้นมา	ก่อกสิศุทเอาซาหมี่	ค้อย ^๕ พันกายขึ้นมา	ก่อกสิศุท้าวสามี่
○ บ่เห็นพระรูปทอง	นางตริกตรองไนอินทรี	○ บ่เห็นพระรูปทอง	นางตริกตรองไนอินทรี
ชรอยพระทันปี	ไปยชมเชยนางคารา	ชรอยพระทันปี	ไปยชมเชยนางคารา
○ ประทีปกี้ดักไปย	หังเทียนไทยใหม่จับนา	○ ประทีปกี้ดักไปย	หังเทียนชัยไม่จับนา
หมันเป็นแต่หาสา	บังอาตมารวมด้วนาย	หมันเป็นแต่หาสา	บังอาตมารวมด้วนาย

การที่พระกายโศทอภิเชกกับนางประกาสัน พระองค์มิได้ยินดีหึงรั้ง เกี้ยวต่อนางเป็น
 ยิ่งนัก แต่ต้องอภิเชกเพราะเป็นความประสงค์ของนางสมุททเวหา พระกายโศทจึงต้องพานางคารา
 หนี่ นางประกาสันจึงได้ออกติดตามไปอาละวาดตามนิสัยพาล

○ โดยหึงพระราช่า	นางยักษากัซบพัน	○ ได้หึงพระราช่า	นางยักษากัซบพัน
กริวโกรฤคฤาไฟยกัน	จึงหมั้นแปลงเป็นยักษา	กริวโกรธคือไฟกัลป์	จึงมันแปลงเป็นยักษา
○ นมยานไคยเจ็ดเสาะ	เขี้ยวยาวเอะถึงหนวยตา	○ นมยานไค้เจ็ดศอก	เขี้ยวยาวออกถึงหนวยตา
ไหญ่สูงเพียงพูผา	หมั้น ร้องว่าเหวี่ยงเท้าไทย	ไหญ่สูงเพียงภูผา	มัน ร้องว่าเหวี่ยงเท้าไท
○ แม้นเราเป็นกระสัตรียะ	ถึงชั่วคือายแก่ใจ	○ แม้นเราเป็นกษัตรีย์	ถึงชั่วคือายแก่ใจ
แม้นน้ำจิตของไครย	ยังจะฉ้อ คิโดยทฤาหนา	แม้นน้ำจิตของไคร	ยังจะฉ้อคให้หรือหนา
○ ถ้ารู้แต่เคิมที	ชายกระหลั้จกัมรณา	○ ถ้ารู้แต่เคิมที	ชายกาลั้จกัมรณา
ฟ้าเอาต้นพริกษา	แว้งเข้ามาแล้ว โบยรัน	คว่าเอาคันพฤคษา	แว้งเข้ามาแล้ว โบยรัน

3. ทุกข์จากความรัล ด้วละครใน เรื่องพระกายโศท ไม่ว่าจะเป็แม่กับลูก พี่กับน้อง
 หนุ่มกับสาว และสามีกับภรรยา ล้วนมีความรักความห่วงใยกันอันเป็นลั้ธรรมคาโลก และต่างก็ม่
 ความทุกข์อันเกิดจากความรักและความห่วงใยนั้น ดังคำของพระพุทธรองคั้ที่ตรัสว่า "ที่ใดม่รักที่นั่นม่ทุกข์"
 สำหรับใน เรื่องพระกายโศท ความทุกข์อันเนื่องจากความรักมีมูล เหตุเห็นได้ชัดใน เรื่องนี้คือความ
 พลั้ศพรากจากกันและกัน ซึ่งมีตัวอย่างคั้งนี้ คือ

ระหว่างแม่กับลูก

นางจันทรธาโศกเศร้าวร่าห้ถึงนางคาราพระธิดา

○ จันทร่านางจอมขวัน	ทรงโศกสันเพียงม้วยมอน	○ จันทรานางจอมขวัน	ทรงโศกคัลย์เพียงม้วยมรณ
กลั้เกลือกกลางคั้งคอง	พร้อกลูยามาหายไไป	กลั้เกลือกกลางคั้งคอง	เพราะลูยามาหายไไป
○ แม่เลี้ยงแม่รักษา	แต่น้อยมาคุมหัวใหญ่	○ แม่เลี้ยงแม่รักษา	แต่น้อยมาคุมหัวใหญ่
บ่เคียดจากแม่ไปย	แต่สลั้กั้เพลางาย	บ่เคียดจากแม่ไป	แต่สลั้กั้เพลางาย

○ ความแค้นแม้อยิ่งนัก
ถ้ามีลูกมากมาย | เพราะลูกรักผู้เดียวตาย
แม่จกโคปล้อมอินทรีย์ | ○ ความแค้นแม้อยิ่งนัก
ถ้ามีลูกมากมาย | เพราะลูกรักผู้เดียวตาย
แม่จกโคปล้อมอินทรีย์ |
|---|--|---|--|

นางสมุททเวหาเสราโศกเสียใจเมื่อพระกายโสทหนีจากไป

○ หีถุไทยแมเกรียมกร่ม
เพราะเจ้าไปยจะเมือง	ในยอาหรมเป็นผอมเหลือง
ความแค้นเคืองทุกเวลา	○ หดหทัยแมเกรียมตรม
เพราะเจ้าไปจากเมือง	ในอารมณเป็นผอมเหลือง
ความแค้นเคืองทุกเวลา
○ เถิงเจ้าใหม่รักเมีย
ชั้นเนตนางยักษา	คัวนทรักเสียพระมารดา
ไหลลงอาบปัสเบัย	○ ถึงเจ้าไม่รักเมีย
ชลเนตรนางยักษา	ควรรชัคเสียพระมารดา
ไหลลงอาบปัสเบัย

ระหว่างพักบ้นอง

นางประกาศันรำไห่เสียใจ เมื่อนางสมุททเวหาจากเมืองไป

○ นางนาตประกาศสร
รันทษเป็นนักหนา	ฟังคำอันพิ้งรร์จา
เพียงชียวจักม้วยมณ	○ นางนาฏประกาศัน
รันทศ เป็นนักหนา	ฟังคำอันพิ้งรรรจา
เพียงชียวจักม้วยมณณ
○ น้องเห็นแต่หน้าพิ
เมื่อพลลางอร	คฤาชลนัทยูสังสอน
ไครยจักสอนน้องภายหลัง	○ น้องเห็นแต่หน้าพิ
เมื่อพลลางจร	คือชนนีอยู่สังสอน
ไครจักสอนน้อง ภายหลัง
○ ลากน้องไวยแกไครย
น้องยังมีถึงฝั่ง	เมื่อจักไปยในคังรัง
เห้ามาทรังกันไคยเหลือ	○ ละน้องไว้แก่ไคร
น้องยังมีถึงฝั่ง	เมื่อจักไปยในคังรัง
เห้ามาชังกลไค เลย

ระหว่างหนุ่มกับสาว

ทุกซ้จากความรักของนางการา เมื่อพระกายโสทจากไป

○ เห้าน้องบ่อมีชวร
กลิ้งเกลือกกลางสุธา | พระกายสรคฤาตีปลา
เพียงชียวบ่อคินคัง | ○ เห้าน้องบ่อมีชวัญ
กลิ้งเกลือกกลางสุธา | พระกายสันคือตีปลา
เพียงชียวบ่อคินคัง |
|---|--|--|---|

○ ผ้มเฝ้าเจ้าร่าย ภาษาที่เจ้าทรง	ล่องทรายตั้งห้องศ บ่อดีคองนางบังอร	○ ผ้มเฝ้าเจ้าร่าย ภาษาที่เจ้าทรง	ล่องทรายตึกห้องศ บ่อดีคองนางบังอร
○ สงสารนางบุญหนัก กลิ้งเกลือกกลางตงคอร	เมื่อรำรักพระพุท ทนต์กรรแสงบ่อว้ายเหลี่ย	○ สงสารนางบุญหนัก กลิ้งเกลือกกลางตงคอร	เมื่อรำรักพระพุท ทนต์กรรแสงบ่อว้ายเลย

ระหว่างสามกับภรรยา

ท้าวพรหมหัตถ์พลัดพรากรกับนางมาลา.

○ โอนางมารฤดี เจ้าจ๊กฮ่นาทอน เมื่อเวลาร้อน จ๊กรำเบียด	ยามภาจัน จ๊กค้อยหน่า นางจ๊กทุกกรอม	○ โอนางมารศรี เจ้าจ๊กอนาทร เมื่อเวลาร้อน จ๊กรำเบียด	ยามปานจะ จ๊กค้อยโทหา นางจ๊กทุกข์ตรอม
○ หาตัวเริ่มใหม่ แก่ชายโคเลย หมักควนคู่ชัย จ๊กเส้าหมองนวน	ท้าวน้องจ๊กโค อันมาหุ รอยซังพี่เอ๋ย	○ หาตัวเริ่มใหม่ แก่ชายโคเลย มิทวรคู่ชัย จ๊กเส้าหมองนวน	ท้าวน้องจ๊กได้ อันอันมาอยู่ รอยซังพี่เอ๋ย

ตัวละคร

ตัวละคร หมายถึงผู้ที่ดำเนินบทบาท หรือมีบทบาทอยู่ในเนื้อเรื่อง (กุหลาบ มลลิกะมาส, 2518 : 111) หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ตัวละครคือ บุคคลที่วิสมมติขึ้นว่าทำเหตุการณ์นั้น ๆ หรือได้รับผลแห่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (วิทย์ สีวะศรียานนท์, 2519 : 86)

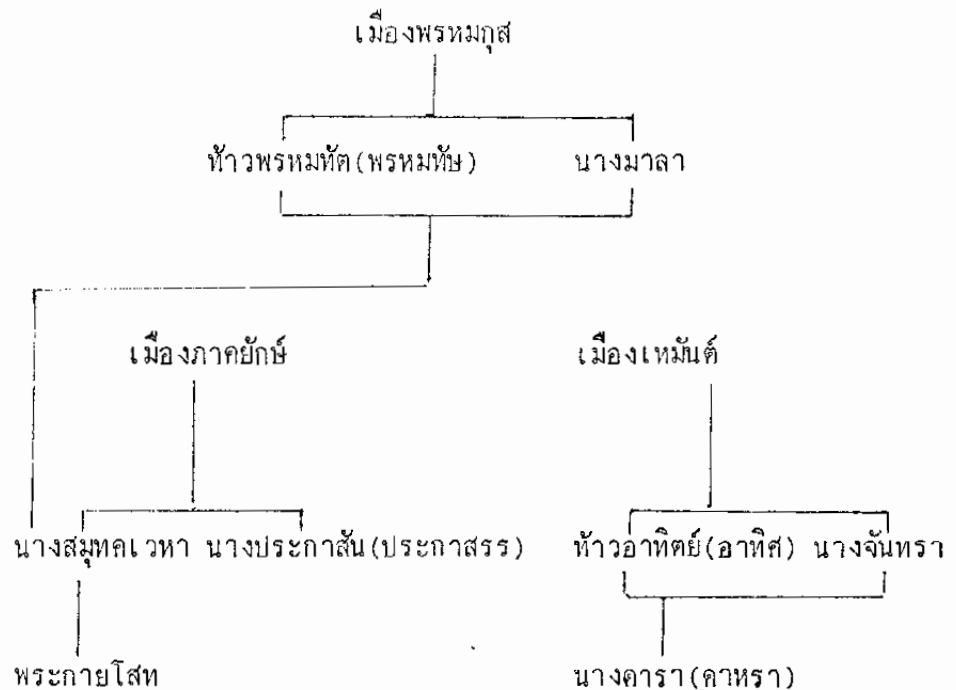
ดังนั้น ตัวละครจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่อง มีบทบาททำให้เรื่องดำเนินไปได้ การศึกษาลักษณะตัวละครทำให้เข้าใจแก่นเรื่อง และมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่องกับตัวละคร ว่ามีความเกี่ยวเนื่องกันอย่างไร การสร้างลักษณะนิสัยตัวละครนั้นมีความสำคัญมาก ความสมเหตุสมผลของตัวละคร เป็นสิ่งที่ทำให้คุณค่าของวรรณกรรมแต่ละเรื่องเด่นชัดหรือลดลง ผู้แต่งจะต้อง

คำนึงถึงความสมจริงของตัวละคร เพื่อไม่ให้เรื่องเหลือเชื่อจนเกินความจำเป็น และตอนใดลักษณะของตัวละครโลกโผนกว่าปกติ ผู้แต่งจะต้องสร้างเหตุการณ์ในเรื่องให้มีเหตุผล เพียงพอที่จะเป็นไปได้ ลักษณะตัวละครจึงเป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านสนใจหรือนิยมชมชอบวรรณกรรม เรื่องหนึ่งเรื่องใดมากเป็นพิเศษได้ ผู้อ่านมักจะจดจำตัวละครที่ลักษณะเด่นต่างจากตัวอื่น ๆ ได้ดี

(สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, 2518 : 8)

ตัวละครในเรื่องพระกายโสทมัตถ์

แผนภูมิตัวละคร

ตัวละครอื่น ๆ

พระอินทร์ (ท้าวโกสีย์)

ยายเต่าวาโย

นางสามิต

จำแนกตามลักษณะความสำคัญของพฤติกรรมตัวละคร สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ตัวละครที่มีบทบาทเด่นนับเป็นตัวละคร และตัวละครสำคัญได้แก่

พระกายโศท

นางสมุทกเวหา

นางคารา

2. ตัวละครที่มีความสำคัญรองลงมา ได้แก่

ท้าวพรหมหัต

นางประกาสัน

นางมาลา

ท้าวอาทิตย์

นางจันทรา

3. ตัวละครที่เป็นตัวประกอบ

พระอินทร์

ยายเต่าวาโย

นางสามิต

ตัวละครที่มีบทบาทเด่นนับเป็นตัวละคร

พระกายโศท

พระกายโศท เป็นตัวละครฝ่ายชาย ความสำคัญในเรื่องคือเป็นพระโพธิสัตว์จุติมาเพื่อ

บำเพ็ญบารมี คึงข้อความที่ว่า

○ ปางนั้นหน่อพระพุทธ	อันสูงส่งในยลู่หา	○ ปางนั้นหน่อพระพุทธ	อันสูงส่งในสุภา
พระจริงตั้งสัตถจา	ล้ำฤกเถิงโพธิสมภาร	พระจึงตั้งสัตถจา	รำลึกเถิงโพธิสมภาร
○ ถ้ากูโดยตรัค	เป็นพระพุทฺธสงสาร	○ ถ้ากูไค้ตรัส	เป็นพระพุทฺธสงสาร
เคชะกูไหยหาร	โลหิตตั้งและมังสา	เคชะกูไหยาน	โลหิตตั้งและมังสา

พระกายโสทมีรูปร่างอย่างพระเอกในวรรณคดีไทยโดยทั่วไป คือรูปหล่อ ผิวพรรณ
ผ่องใส ดังบทชมโฉมของพระองค์ว่า

○ เกษาคำพลัย	กฤาปีแม่หลงทัฬ	○ เกษาคำขลัย	คือปีกแมลงทับ
ดูงามล้ำมยอง	พิษณุพระช่หนึ่ง	ดูงามล้ำยอง	พิศณุพระช่หนึ่ง
กฤากังแก้วกรอง	พระกันทั้งสอง	คือกังแก้วกรอง	พระกรรตทั้งสอง
กฤาชากรไทรย		คือชากรรไทร	
○ เนตคฤาควงเข้	เมื่อพิษณุแล้	○ เนตรคือควงแข	เมื่อพิศณุแล
กลมเกลี้ยงสุกไสย	พระโอฏจะฉ่ม	กลมเกลี้ยงสุกไส	พระโอษฐ์ฉ่ม
กฤาคังลูโย	พระภักตรผองไสย	คือคังลูไผ	พระพักตร์ผองไส
เป็นนวลละออง		เป็นนวลละออง	
○ พิษณุนาสิก	เมื่อเท่าตรองตริก	○ พิษณุนาสิก	เมื่อท้าวตรองตริก
กฤาคังช่อทอง	หันตาคือนิน	คือคังช่อทอง	หันตาคือนิน
ทั้งสามสิบสอง	ล้ำค่อคัปปล้อง	ทั้งสามสิบสอง	ล้ำค่อคัปปล้อง
ดูงามรจนา		ดูงามรจนา	
○ พระกรอ่อนกลม	หน้ารักหน้าข้ม	○ พระกรอ่อนกลม	น่ารักน่าชม
กฤางวงไอยรา	หู้ฟ้าพระแก้ว	คือวงไอยรา	หัตถาพระแก้ว
เล็ชแล้วนักหนา	กลมเกลี้ยงโสภา	เล็ชแล้วนักหนา	กลมเกลี้ยงโสภา
กฤาลำเทียนทอง		คือลำเทียนทอง	

พระกายโสท มีกำเนิดและการเลี้ยงดูพิเศษจากคนทั่วไป กวีได้สร้างบุญญาธิการให้
พระกายโสทคือ เป็นโอรสของท้าวพรหมหัตถ์กับนางมาลา และขณะนางมาลา มีครรภ์ นางสมุททเวหา
ได้จับนางกินเป็นอาหาร แต่เนื่องจากพระกุมาร คือพระกายโสทอยู่ในครรภ์เป็นผู้มีบุญญาธิการ
จึงไม่เป็นอันตรายและได้ตกลงไปอยู่ในท้องของนางสมุททเวหา เมื่อนางสมุททเวหาคลอดออกมา
นางเข้าใจว่า พระกายโสทเป็นลูกของตน พระกายโสทจึงอยู่ในความดูแลและเลี้ยงดูของนางยักษ์
ทำให้เป็นผู้มีจิตใจกล้าหาญในการผจญภัยและการสู้รบ เมื่อพระกายโสททราบจากพระอินทร์ว่า

นางสมุททเวหามิได้เป็นมารดาที่แท้จริง ได้ทราบเรื่องราวของตนเองแต่ทีหลัง เมื่ออายุเพียง 16 ปี ก็ตัดสินใจออกผจญภัย แสวงหาผู้ครอง และสืบค้นหาบ้านเมืองของพระบิดา

พระกายโสทมิได้ไปศึกษาศิลปศาสตร์ใด ๆ จากที่ไหน แต่มีความสามารถแตกต่างจาก คู่แอกในวรรณกรรมจักร ๆ วงศ์ ๆ อื่น ๆ พระกายโสทได้รับมนตรีวิเศษจากนางสมุททเวหา จึงมี อิทธิฤทธิ์ มีความสามารถหลาย ๆ ประการ เช่น มีอำนาจในการเหาะเหินเดินอากาศได้

๐ ถ้าพระบุญเรือง	จักขุบารเมือง	๐ ถ้าพระบุญเรือง	จักขุบ้านเมือง
บ่อเคื่องที่ฤาไทย	ขุมม้าขุข้าง	บ่อเคื่องหฤทัย	ขุมม้าขุข้าง
ริพลสับหมอย	ย้อมโคยคังใจ	ริพลสับสมัย	ย้อมโคยคังใจ
ลูแก่วปราฎะหนา		ลูแก่วปราฎะหนา	
๐ ถ้าพระเยาวะราช	เท่าจักลิ้นลาด	๐ ถ้าพระเยาวะราช	เท่าวจักลิ้นลาด
ไปเมืองนาคา	เบื่องบนจนถึง	ไปเมืองนาคา	เบื่องบนจนถึง
จัตุลิกา	โสฬศพรหมมา	จัตุลิกา	โสฬศพรหมมา
คิงษาเมืองสุวรรณ		คิงษาเมืองสุวรรณ	

พระกายโสทมีลักษณะเป็นสวามีที่ดี รักและห่วงใยมเหสี จะเห็นว่าเมื่อนางตาราต้อง ระกำลำบากจากการกลั่นแกล้งของนางสมุททเวหา พระกายโสทจะคอยติดตามช่วยเหลือจน ปลอดภัยทุกครั้ง เช่น เมื่อนางสมุททเวหาแกล้งหลอกใช้ให้นางตาราไปให้นางประกาสันฆ่า พระกายโสทก็ช่วยแปลงสารให้ ระหว่างที่ไปก็สั่งฝากเทพยดาช่วยนางจนถึงเมืองของนางประกาสัน

๐ เท่าจริงตรัคมีวาจา	แกฝูงเทวา	๐ เท่าจริงตรัคมีวาจา	แกฝูงเทวา
เหวะตาทุกเคาแดนเขา		เหวะตาทุกคาวแดนเขา	
๐ จังท่ารทั้งหลายยาเท่า	มาฟังคำเรา	๐ จังท่ารทั้งหลายอย่าเท่า	มาฟังคำเรา
ไปส่งนางนาคกัลยา		ไปส่งนางนาคกัลยา	
๐ โหมถึงเมืองนางยักษ์	เท่าจิงกลับมา	๐ โหมถึงเมืองนางยักษ์	เท่าจิงกลับมา
ถึงเมืองนครแห่งเรา		ถึงเมืองนครแห่งเรา	

○ จักรพรรดินางเงือก ญาโหลล้าเภา		○ จันทานรักษานางเขารัว อย่ำให้ล่ำเภา
เป็นอันตะรายสิงไทย		เป็นอันตะรายสิงไค

พระกายโศท เป็นผู้รักเดียวใจเดียว แม้นางสมุทคเวหาจะจับอภิเชกพระองค์กับนางประกาศัน แต่พระองค์ก็มีไคยินดี กลับเห็นใจนางคาราที่ต้องเป็นหาสรบใช้นางประกาศัน จึงพานางคาราหนีออกจากเมือง แม้นางประกาศันจะติดตามไปก็ก้าวร้าวและประณามนางคารา พระกายโศท ก็ปกป้องนางได้

นอกจากนี้ พระกายโศทมีอุปนิสัยที่คึกคักประการหนึ่ง คือ มีคุณธรรมสูงส่ง เมื่อทราบว่านางสมุทคเวหาเป็นแม่เลี้ยงและฆ่าพ่อแม่แท้จริงของตนเองตาย ก็ไคแต่เสียใจ แต่มิได้ผูกพยาบาท เมื่อนางสมุทคเวหาไม่ชอบนางคารา และรู้ว่านางสมุทคเวหาหาเรื่องกลั่นแกล้งนางอยู่ เสมอไคไม่ได้ แสดงอาการโกรธเคืองหรือไม่พอใจ เมื่อพระกายโศทพานางคาราหนีออกจากเมือง นางประกาศันและนางสมุทคเวหายกกองทัพยกขออกติดตาม พระกายโศทได้ฆ่านางประกาศัน แต่มิได้ฆ่านางสมุทคเวหา กลับเทศนาโปรด เป็นการชี้แนวทางให้นางไคมีดวงตาสว่างเห็นธรรม

สำหรับท้าวพรหมทัตกับนางมาลานั้น เวลัพระกายโศททราบว่าไคสิ้นพระชนม์ไปแล้ว ก็มีความเสียใจมากที่ไคมีโอกาศไคทดแทนพระคุณ

<ul style="list-style-type: none"> ○ ทารเท่าทั้งสอง ลูะแก้วแหละหนา พ่างเพียงมรณา ลูะหมั้นแทน 	<ul style="list-style-type: none"> เสียแรงพักห้อง หุคด้วยแม่เลี้ยง คูลพระมารดา 		<ul style="list-style-type: none"> ○ ทานท้าวทั้งสอง ลูกแก้วแหละหนา พ่างเพียงมรณา ลูกมิทันแทน 	<ul style="list-style-type: none"> เสียแรงพักห้อง อยู่ด้วยแม่เลี้ยง คุณพระมารดา
--	---	--	--	--

ในด้านความกตัญญูรู้คุณนี้ ไคแสดงให้ เห็นเด่นชัดหลายครั้ง ในตอนแรกเมื่อนางสมุทคเวหาเล่าความเท็จให้เข้าใจว่า พระบิดานั้นเข้าป่าแล้วหายไป พระกายโศทก็ทรงเศร้าโศกเสียใจที่มีอากไคทดแทนพระคุณพระบิดา

○ ลูกศิษย์ของขุน	จะไปแทนคุณ	○ ลูกศิษย์ของบุญ	จะไปแทนคุณ
ส้มเคี้ยวจุ่ม	บ้อลิ้มเท่าเหล้า	ส้มเคี้ยวจุ่ม	บ้อลิ้มเท่าเลย
สักยามราตรี	ความแก่นลุนนี้	สักยามราตรี	ความแก่นลุนนี้
หางเพียงม้วน		หางเพียงม้วน	
○ เท่าแรงกำมัส	พิลาบลากลัด	○ หัวแรงกำสรด	พิลาปลาลด
กษัตริย์บิดา	เสวยแต่ชด เนตร	กษัตริย์บิดา	เสวยแต่ชด เนตร
ทางรักโอชา	หวั่นพระพิศตร	ทางรักโอชา	หวั่นพระพิศตร
ลงแล้วบ้อเงย		ลงแล้วบ้อเงย	

นางสมุทกเวหา

นางสมุทกเวหาเป็นยักษ์ร้าย มีลักษณะเหมือนยักษ์ในนิทานจักรวาลของไทย คือรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว

○ หมันโกรธแก่พระขุบาร	จริงเลอะพังพาล	○ หมันโกรธแก่พระภูบาล	จึงเลิกพังพาน
สูงใหญ่ใหญ่เพียงเวหา		สูงใหญ่ได้เพียงเวหา	
○ ขบเขี้ยวเกี่ยวพันเหลือตะ	ไนยะเนคยักษา	○ ขบเขี้ยวเกี่ยวพันเหลือตะ	นัยน์เนตรยักษา
พิศดูเสมือนแสงเพลิง		พิศดูเสมือนแสงเพลิง	
○ นมยานลงเหลิงเต็ง	คฤาฟายแผนเต็ง	○ นมยานลงเหลิงเต็ง	คือควายแขวนเต็ง
เคียบโตเท่าลูขุ่น		เคียบโตเท่าลูขุ่น	
○ สุรเสียงก้องทั่วภูวะตัน	ทุกคำรามคำมรัน	○ สุรเสียงก้องทั่วภูวะตัน	ทุกคำรามคำมรัน
เส้ทือนส์ห่ารหรี		เส้เพื่อนสะห่านหรี	

นอกจากมีลักษณะน่าเกลียดน่ากลัว นางสมุทกเวหาที่มีจิตใจดุร้าย และคอยหาโอกาสหาเรื่องทำร้ายผู้อื่นอยู่เสมอ เช่น แม้เมื่อมีผู้หลงเข้าไปในดินของนาง นางก็ไม่คิดจะให้อภัยเลย

○ ว่าแล้วนางยักษ์	ทำริทึโนยปารัง	○ ว่าแล้วนางยักษ์	ทำฤทธิในป่าร้าง
สูงใหญ่หลังกำมั่ง	เพียงจักเทียมพระเวหา	สูงใหญ่พันกำลั่ง	เพียงจักเทียมพระเวหา
○ โดมเข้ากุมเอาตัว	บ่อโคกแล้วพระราช	○ โดมเข้ากุมเอาตัว	บ่ได้กั้วพระราช
ฝูงพันทั้งนั้นหนา	เพียงชีว่าจะวายสร	ฝูงพลทั้งนั้นหนา	เพียงชีว่าจะอาสัญ

แม่หัวพรหมหัดซึ่งนางจับไปเป็นสามี เมื่อนางทิวอาหารนางก็ยังคงจับพระองค์มาฝากิน

○ หอมกลิ่นมุ่นชเหลือใจ	เซโหลหมักเหลวมไหลย	○ หอมกลิ่นมุ่นชเหลือใจ	เซโหมันลามไหล
เอาะมาไรไรเป็นเหลือตรา		ออกมาไรไรเป็นเหลือตรา	
○ กูจักกินเสียคิระหว่า	โยหนานไปยเบื่องหน้า	○ กูจักกินเสียคิกว่า	ให้ทานไปเบื่องหน้า
เท่าไทยจักภาเอาตัวหนี		หัวไทจักพาเอาตัวหนี	

ชาวเมืองพรหมกฤษซึ่งไม่รู้เรื่องอะไรเลย นางก็จับกินจนหมดเมืองด้วยความเห็นแก่ตัว

○ หน่อกระสตรทั้งสององค์	แต่ล้วนทรงความโสกา	○ หน่อษัตริย์ทั้งสององค์	แต่ล้วนทรงความ
โสกา
พิศุทหัวพารา	เขย่นไปยแล้วหน้าสงสาร	พิศุทหัวพารา	เขย่นไปยแล้วหน้าสงสาร
○ ฝูงสัตว์ในบุรี	แต่ยักษ์หมันสังหาร	○ ฝูงสัตว์ในบุรี	แต่ยักษ์หมันสังหาร
บ่อวันสักวันวาน	สิ้นเสียแล้วทั้งเป้งไทย	บ่อวันสักวันวาน	สิ้นเสียแล้วทั้งเป็ดไก่

นางสมุทกเวหาเป็นผู้มีความอาฆาต พยาบาท ทั้งยังเสแสร้งและไม่จริงใจ นางไม่ชอบนางคาราลูกสะใภ้ เมื่อคิดกำจัดลูกสะใภ้ไม่ได้ นางก็คิดมุ่งร้ายหวังฆ่านางคาราอยู่ภายในใจตลอดเวลาและแกลังทำเป็นรักใคร่ลูกสะใภ้

○ หากว่าลูกชาย	หาไม่มยจักตาย	○ หากว่าลูกชาย	หาไม่จักตาย
บ่อรอดชิววัง	แกลังมาเป็นมาร	บ่อรอดชิววัง	แกลังมาเป็นมาร

รำการเพราะหมั้น	๒ เข้ามานั้น	รำคาญเพราะมัน	มัน เข้ามานั้น
ทำเป็นเจ้าตัว		ทำเป็นเจ้าตัว	
○ โกรธแต่ในใจ	ภายนอกสูกไสย	○ โกรธแต่ในใจ	ภายนอกสูกไสย
ภายในมีคิ้ว	เกียดแต่ลูกสไพบ	ภายในมีคิ้ว	เกียดแต่ลูกสะไภ้
รักแต่ลูกตัว	ขึ้นชมขึ้นชู้	รักแต่ลูกตัว	ขึ้นชมขึ้นชู้
ขึ้นรักสเห็นหา		ขึ้นรัก เสน่หา	

นางสมุททเวหา ยังมีความอิจฉาริษยา อยู่ในสันดานด้วย นางโกรธและอิจฉาริษยา
นางคารา ที่มีรูปโฉมเลิศเลอกว่านางสาวตัวเอง

○ บครนันนางมาร	แลเห็นเพาพาน	○ บครนันนางมาร	แลเห็นเพาพาน
ลีสื่อไพศดาหธา	โฉมหมันงามจริง	ศรีสะใภ้คารา	โฉมหมันงามจริง
ยวดยิ่งเทวา	น้องกุนหัน	ยวดยิ่งเทวา	น้องกุนหัน
บ่งงามเหมือนหมั้น		บ่งงามเหมือนหมั้น	
○ นางแม่สร้อยเส้า	เขางามกระหว่าเจ้า	○ นางแม่สร้อยเส้า	เขางามกว่าเจ้า
แค้นใจแกหมั้น	เห็นเจ้าคาหธา	แค้นใจแกหมั้น	เห็นเจ้าคารา
คฤคังนางสวรรณ	ยิ่งกระหว่าประกาสสร	คฤคังนางสวรรณ	ยิ่งกว่าประกาสัน
ผู้เป็นน้องยา		ผู้เป็นน้องยา	

คังนั้น เมื่อนางสามิตบริวารยักห์ ขึ้นชมในความงามของนางคารา ว่างามกว่านาง
ประกาสัน นางสมุททเวหา จึงโกรธและขับไล่ นางสามิตให้ไปอยู่กับนางคารา

แต่นางสมุททเวหา ก็มีความถืออยู่ที่ นางมีความรักใคร่เอ็นดูต่อพระกายโสทเป็นอย่างยิ่ง
นางต้องโกหกเกี่ยวกับ เรื่องชาติกำเนิดของพระกายโสท ก็เพราะนางรักพระกายโสทมาก ไม่
ต้องการให้พระกายโสทต้องจากนางไป แต่เมื่อพระกายโสทต้องการออกจากเมืองไปหาคู่ครอง
ด้วยความรักนางจึงยอมตามใจให้พระกายโสทเดินทาง เมื่อได้นางคารามาเป็นลูกสะใภ้ ถึงแม้นาง
จะเกลียดชังนางคารานางก็เก็บไว้ในใจ เพราะความรักและเกรงใจพระกายโสท

เมื่อพระกายโสทกับนางคาราหนีออกจากเมือง นางประกาศสนั่นโกธแค้น และตามไปเพื่อประหารประหาร แต่นางสมุทเวหาไม้โกธเคื่อง เพียงแต่เหนื่อยใจและโศกเศร้าเสียใจเป็นอันมาก

○ หีดูไทยแม่เกรียมกรม ในอาหรมเป็นพอมเหลือง	○ หดูหัยแม่เกรียมตรม ในอารมณเป็นพอมเหลือง
เพราะเจ้าไปจะเมือง ความแค้นเคื่องทุกเวลา	เพราะเจ้าไปจากเมือง ความแค้นเคื่องทุกเวลา
○ เถิงเจ้าใหม่รักเมีย หัวนทรคเสียวระมานคา	○ ถึงเจ้าไม่รักเมีย ควรตัดเสียวพระมารดา
ชั้นเนคนางยักษา ไหลลงอาบบ่ส่ำชัย	ชลเนตรนางยักษา ไหลลงอาบบ่เสวย

นางได้ติดตามหาพระกายโสทด้วยความรัก และขอให้พระกายโสทกลับไปอยู่กับนาง เมื่อพระกายโสทไม่ยอมกลับ และได้เทศนาสั่งสอนเพื่อให้เป็นผู้มีธรรมะ นางก็เชื่อฟังและรับฟังเทศนาของพระกายโสทได้กลับตัวกลับใจเป็นผู้ใฝ่ในทางธรรมเพื่อลูกรัก

○ นางแมยกลูกชาย ชั้นตั้งไวเหนือเกสี	○ นางแมยกลูกชาย ชั้นตั้งไว้เหนือเกสี
ลูกเอี้ยในยวันนี้ แมขอฟังรคระท่าม	ลูกเอี้ยในยวันนี้ แมขอฟังรสพระธรรม

นางคารา

นางคารามีลักษณะเหมือนดังตัวเอกฝ่ายหญิงในวรรณคดีไทยโดยทั่วไป คือมีรูปร่างหน้าตางดงาม กวีกล่าวชมไว้ว่า

○ พระเกษคำพลับ	กฤาบีแมลงทับ	○ พระเกษคำขลับ	คือปีกแมลงทับ
ดูงามโสภา	พิศดูพระขันธ์	ดูงามโสภา	พิศดูพระขนง